

Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj u izviđaštvu

Ćurić, Nikolina

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:927808>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

Nikolina Ćurić

ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA ODRŽIVI RAZVOJ U
IZVIĐAŠTVU

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

Nikolina Čurić

ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA ODRŽIVI RAZVOJ U
IZVIĐAŠTVU

DIPLOMSKI RAD

Mentor:

Dr. sc. Nena Vukelić

Rijeka, 2023.

UNIVERSITY OF RIJEKA
FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF EDUCATION

Nikolina Čurić

EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN
SCOUTING
MASTER THESIS

Mentor:

Dr. sc. Nena Vukelić

Rijeka, 2023.

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOG RADA

Ovime potvrđujem da sam osobno napisala rad pod naslovom: *Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj u izviđaštvu* te da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi i ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežnim izvorima, literaturi i drugom) u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime studentice: Nikolina Ćurić

Datum:

Vlastoručni potpis: _____

Sažetak:

Tema ovog diplomskog rada je odgoj i obrazovanje za održivi razvoj u izviđaštvu, a sastoji se od teorijskog i empirijskog dijela. S jedne strane, teorijski dio obuhvaća povijest nastanka koncepta održivog razvoja, objašnjenje glavnih konstrukata: odgoj za održivi razvoj, obrazovanje za održivi razvoj, razliku između pojmova održivost i održivi razvoj te izviđaštvo kao pokret. S druge strane, empirijski dio obuhvaća metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja za održivi razvoj u izviđaštvu. Glavni cilj rada je istražiti kako izviđači u Republici Hrvatskoj doživljavaju svoju ulogu u promociji odgoja i obrazovanja za održivi razvoj. U tu svrhu provedeno je kvalitativno istraživanje s predsjednicima/cama izviđačkih udruga na području Republike Hrvatske. Prilikom prikupljanja podataka koristio se polustrukturirani intervju, dok je za analizu podataka korištena tematska analiza. Rezultati istraživanja pokazuju da izviđači aktivno djeluju u provedbi i promociji odgoja i obrazovanja za održivi razvoj kroz gotovo sva programska područja izviđačkog pokreta, odnosno aktivnosti na međunarodnoj, nacionalnoj i lokalnoj razini koje su u pojedinim segmentima dobri primjeri ostvarenja globalnih ciljeva održivog razvoja. Izviđački predsjednici/ce vide važnost održivog razvoja te ga uspješno sagledavaju kroz sve tri njegove dimenzije te zbog same prirode izviđaštva prepoznaju zainteresiranost svih za tematiku održivog razvoja.

Ključne riječi: izviđaštvo, odgoj i obrazovanje za održivi razvoj, održivi razvoj

Abstract:

The topic of this thesis is education for sustainable development in scouting, and it consists of a theoretical and an empirical part. On the one hand, the theoretical part includes the history of the concept of sustainable development, an explanation of the main constructs: education for sustainable development, the difference between the terms sustainability and sustainable development, and scouting as a movement. On the other hand, the empirical part includes the research methodology of education for sustainable development in scouting. The main goal of the paper is to research how scouts in the Republic of Croatia perceive their role in the promotion of education for sustainable development. For this purpose, qualitative research was conducted with the presidents of scout groups in the Republic of Croatia. A semi-structured interview was used for data collection, while a thematic analysis was used for data analysis. The results of the research show that scouts are actively involved in the implementation and promotion of education for sustainable development through almost all program areas of the scouting movement, i.e. activities at the international, national, and local

levels, which in some segments are good examples of achieving the global goals of sustainable development. Scout presidents see the importance of sustainable development and successfully perceive it through all three of its dimensions, and because of the very nature of scouting, they recognize everyone's interest in the topic of sustainable development.

Keywords: scouting, education for sustainable development, sustainable development

Sadržaj

1. UVOD	1
2. ODRŽIVI RAZVOJ	3
2.1. <i>Povijest nastanka koncepta održivog razvoja</i>	3
2.2. <i>Određenja održivog razvoja</i>	3
2.3. <i>Dimenzije i globalni ciljevi održivog razvoja</i>	4
2.4. <i>Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj</i>	6
3. IZVIĐAŠTVO	9
3.1. <i>Karakteristike izviđačkog pokreta</i>	9
3.2. <i>Aktivnosti izviđača usmjerene temama održivog razvoja – globalna razina</i>	12
3.3. <i>Aktivnosti izviđača usmjerene temama održivog razvoja – nacionalna razina</i>	15
4. DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA	17
4.1. <i>Istraživanja o značaju izviđaštva</i>	17
4.2. <i>Istraživanja o održivom razvoju u izviđaštvu</i>	18
5. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	21
5.1. <i>Opis predmeta istraživanja</i>	21
5.2. <i>Cilj istraživanja</i>	21
5.3. <i>Temeljno istraživačko pitanje i specifična istraživačka pitanja</i>	21
5.4. <i>Metoda i postupci prikupljanja podataka</i>	22
5.5. <i>Provedba istraživanja</i>	22
5.6. <i>Uzorak istraživanja</i>	23
5.7. <i>Obrada i analiza podataka</i>	24
5.8. <i>Instrument istraživanja</i>	24
5.9. <i>Etičke dileme</i>	25
6. ANALIZA I RASPRAVA O REZULTATIMA ISTRAŽIVANJA	26
6.1. <i>Definiranje i shvaćanje važnosti koncepta održivog razvoja</i>	27
6.1.1. <i>Definiranje koncepta održivog razvoja</i>	27
6.1.2. <i>Prijenos i usvajanje vrijednosti</i>	29
6.2. <i>Interes izviđača za održivi razvoj</i>	31
6.2.1. <i>Interes djece i mladih</i>	31
6.2.2. <i>Interes izviđačkih voditelja</i>	32
6.2.3. <i>Interes lokalne zajednice</i>	33
6.3. <i>Provedba odgoja i obrazovanja za održivi razvoj</i>	33
6.3.1. <i>Aktivnosti na međunarodnoj razini</i>	34

6.3.2.	<i>Aktivnosti na nacionalnoj razini</i>	34
6.3.3.	<i>Aktivnosti na razini izviđačkih udruga</i>	35
6.3.4.	<i>Izazovi u organizaciji i realizaciji aktivnosti</i>	37
7.	ZAKLJUČAK	40
	POPIS TABLICA I SLIKA	42
	LITERATURA	43
	PRILOZI	49
	<i>Prilog 1. Protokol intervjua</i>	49
	<i>Prilog 2. Popis članica Saveza izviđača Hrvatske (SIH)</i>	52
	<i>Prilog 3. Informirani pristanak</i>	55

1. UVOD

Unazad nekoliko desetljeća javila se ideja da svi ljudi trebaju živjeti održivo (Dresner, 2008) pa su se pojmovi poput održivosti i održivog razvoja počeli pojavljivati u različitim domenama društvenog djelovanja, a danas održivi razvoj egzistira kao dinamično interdisciplinarno područje (Bačun i sur., 2012). Pojam održivog razvoja možemo pronaći u okviru različitih publikacija: strategija, akcijskih planova, programa rada organizacija civilnog društva te u brojnim *policy* dokumentima, kako na nacionalnoj, tako i na europskoj i globalnoj razini. Održivi razvoj prvi se put spominje 1980., a na snazi dobiva 1987. godine u Bruntland izvješću „Naša zajednička budućnost” kao jednoj od najvažnijih publikacija u povijesti razvoja pojma održivog razvoja (Dresner, 2008; Pramling Samuelsson i sur., 2013). Uz Bruntland izvješće, važni dokumenti kojima je održivi razvoj doživio ekspanziju su Agenda 21 i Agenda 2030 koja se sastoji od 17 ciljeva održivog razvoja (UN, 2015).

Održivi razvoj definira se na različite načine, ali jedna od najkorištenijih definicija koju je dala komisija Ujedinjenih naroda, a kojom se vode brojni autori, održivi razvoj shvaća kao razvoj kojim se zadovoljavaju potrebe današnjih naraštaja pazeći pritom da se ne ugrožavaju mogućnosti budućih naraštaja u zadovoljavanju njihovih potreba (Dresner, 2008; Bačun i sur., 2012).

Policy dokumenti veliki naglasak stavljaju na obrazovanje za održivi razvoj koje se smatra ključnim oruđem u ostvarenju svih ciljeva održivog razvoja (Lovrić i sur., 2008; Pramling Samuelsson i sur., 2013). Ono se odnosi na dinamički koncept razvoja koji kreće od premise da obrazovanjem treba pripremiti sve pojedince kako bi se preuzela odgovornost za stvaranje održive budućnosti (Črnjar, 2015). Potrebno ga je provoditi na tri razine: formalnim, neformalnim i informalnim obrazovanjem (Bačun i sur., 2012). U tom smislu obrazovanje za održivi razvoj osnažit će pojedince znanjem, vještinama, vrijednostima i stavovima za poduzimanje odgovornih radnji relevantnih za održivost (UNESCO, 2020).

Organizacija Ujedinjenih naroda pokrenula je projekt „Desetljeće obrazovanja za održivi razvoj“ (2005. - 2014.) kojemu je osnovni cilj bio osiguravanje pristupa obrazovanju i mogućnostima za učenje važnog za održivost (UNESCO, 2005). O projektu su počele ovisiti brojne institucije koje provode formalno obrazovanje (Lovrić i sur., 2008), ali isto tako i organizacije koje se bave neformalnim obrazovanjem, a važna su društvena grupa koja ima potencijala za ostvarivanje ciljeva održivog razvoja (Bačun i sur., 2012). Upravo je jedan takav primjer organizacije za neformalno obrazovanje i izviđački pokret koji organizira aktivnosti

izvan školskog i obiteljskog okruženja (Syamsulrizal i Amiruddin, 2018), a može biti pravi primjer „škole života“ koja brine i promiče održivi razvoj (SIH, 2022). Vidljiva je tendencija izviđača da obrazuju i odgajaju za održivi razvoj jer upravo odgoj za održivi razvoj polazi od koncepta razvoja svijesti pojedinca o vrijednosti, raznolikosti i međuovisnosti svih na planetu Zemlji (Smojver, 2008). Aktivnosti se izviđača uglavnom odvijaju na otvorenom, odnosno u prirodi, što može pomoći mladima da shvate važnost koncepta održivosti (Klockeви, 2022). Sve navedeno dovodi do zaključka kako je ova tema važna za područje pedagogije, točnije odgoja i obrazovanja jer se u neformalnom obrazovanju, upravo kroz izviđačke aktivnosti, izgrađuje karakter osobe koja cijeni ono što ima i brine o onome što će buduće generacije imati.

Cilj ovog diplomskog rada je istražiti kako izviđači u Republici Hrvatskoj doživljavaju svoju ulogu u promociji odgoja i obrazovanja za održivi razvoj, dok je njegova svrha doprinos osnovnom znanju o odgoju i obrazovanju za održivi razvoj u izviđaštvu. Kako bi se spomenuti cilj ostvario, u teorijskom dijelu rada bit će objašnjen sam koncept održivog razvoja i održivosti, potom praksa održivog razvoja u odgoju i obrazovanju s posebnim naglaskom na neformalno obrazovanje te rezultati dosadašnjih empirijskih istraživanja izvan i unutar granica Republike Hrvatske koji su svoj fokus stavili na izviđaštvo, iako istraživanja o održivom razvoju u izviđaštvu u Hrvatskoj ne postoje. Opisat će se izviđački pokret u svijetu i na području Republike Hrvatske koji je na našim prostorima zaživio 1913. godine (Hrvatska enciklopedija, 2021), a koji se u svojem radu, barem jednim dijelom, bavi pitanjima održivog razvoja. Zbog nedostatka empirijskih istraživanja o održivom razvoju unutar izviđačkog pokreta na nacionalnoj razini, u empirijskom dijelu rada opisat će se metodologija kvalitativnog istraživanja provedenog s predsjednicima i predsjednicama izviđačkih udruga u Republici Hrvatskoj te će se prikazati analizirani rezultati i zaključci.

2. ODRŽIVI RAZVOJ

2.1. Povijest nastanka koncepta održivog razvoja

Godine 1980. prvi se put spominje termin održivi razvoj u okviru Svjetske strategije zaštite (eng. *World Conservation Strategy*) gdje je naglašena važnost očuvanja životnih resursa kroz održivi razvoj jer se resursi sve više uništavaju ili iscrpljuju što prijeti ljudskom opstanku. U spomenutom dokumentu razrađeni su prioritetni zahtjevi kroz nacionalne i međunarodne akcije, a njezini autori na pitanja održivog razvoja gledaju iz ekološke perspektive (IUCN, 1980). U Bruntland izvješću „Naša zajednička budućnost” (eng. *Our common future*) iz 1987. godine, kojeg je izdala Bruntland Komisija (Bačun i sur., 2012), koncept dobiva na snazi, a izvješće se smatra jednom od najvažnijih publikacija u povijesti razvoja pojma održivog razvoja (Dresner, 2008; Pramling Samuelsson i sur., 2013). Uz Bruntland izvješće, drugi važan dokument kojim je održivi razvoj doživio ekspanziju jest Agenda 21, koja se još naziva Program za 21. stoljeće ili Program za promjenu (Bačun i sur., 2012). Agenda 21 predstavlja akcijski program Ujedinjenih naroda (UN-a) o razvoju i okolišu, koji je prihvaćen na Konferenciji o Zemlji (ili Summitu o Zemlji) u Rio de Janeiru 1992. godine (Pramling Samuelsson i sur., 2013). U programu se navode smjernice za uvođenje nacionalnih strategija usmjerenih održivom razvoju gdje se vidi pomak od isključivo ekološke perspektive na političke, ekonomske i financijske aspekte održivog razvoja (Bačun i sur., 2012), odnosno Agenda 21 iznijela je prijedlog da se pojam „okoliš“ zamijeni pojmom „održivi razvoj“ (Vukelić, 2021).

Još jedna važna publikacija jest aktualna Agenda 2030 ili Program globalnog razvoja do 2030. godine koja se sastoji od 17 ciljeva održivog razvoja, a pokriva teme poput iskorjenjivanja siromaštva i gladi, zdravlja, kvalitetnog obrazovanja, rodne ravnopravnosti, odgovorne potrošnje, mira i pravde, klimatskih promjena i druge (UN, 2015). Agenda 2030 ističe obrazovanje kao glavni alat kojim se mogu postići navedeni globalni ciljevi održivog razvoja (Vukelić, 2021).

2.2. Određenja održivog razvoja

U društvenim i humanističkim znanostima često nailazimo na poteškoće definiranja fenomena koji se koriste pa tako postoje i različita određenja koncepta održivog razvoja ovisno o perspektivi onog koji ga definira. Sukladno tomu ne možemo govoriti niti o postojanju univerzalne definicije koja je općeprihvaćena, to jest o postojanju internacionalnog konsenzusa

o tome što je zapravo održivi razvoj, a podaci govore da je samo od kraja 80-ih pa sve do sredine 90-ih godina 20. stoljeća stvoreno otprilike 300 definicija održivog razvoja (Dobson 1996; prema Rončević i Rafajac, 2012). Različiti autori često polaze iz vlastite perspektive, ali jedna od najkorištenijih definicija koju je dala komisija Ujedinjenih naroda, a kojom se vode brojni autori, održivi razvoj shvaća kao razvoj kojim se zadovoljavaju potrebe današnjih naraštaja pazeći pritom da se ne ugrožavaju mogućnosti budućih naraštaja u zadovoljavanju njihovih potreba (Dresner, 2008; Bačun i sur., 2012). Prema Zakonu o zaštiti okoliša, održivi razvoj definira se kao gospodarski i socijalni razvitak društva koji u ostvarivanju potreba današnjeg naraštaja poštuje i prihvaća potrebe budućih naraštaja te osigurava dugoročno očuvanje kvalitete okoliša, biološke raznolikosti i krajolika (NN 110/07). Ova je definicija vrlo slična onoj koju je dala komisija Ujedinjenih naroda. Također, u definiraju ovog pojma naglašava se potreba promjene čovjekova ponašanja koje je prakticirao do sada te s tim u vezi težnja prema drugačijem djelovanju i načinu života, usvajanje novih stavova, vrijednosti i navika na svim razinama društva (Pramling Samuelsson i sur., 2013). Neovisno o tome koju definiciju održivog razvoja izabrali, primjetno je da svaka od njih na centralno mjesto stavlja ljude, njihove potrebe i kvalitetu življenja. Ono je vizija budućnosti koja sagledava potencijalne posljedice djelovanja čovjeka na biološki i društveni sustav (Rončević i Rafajac, 2012).

Nadalje, valja razlikovati pojam održivosti koji možemo usko vezati uz pojam održivog razvoja, a često se ova dva pojma smatraju sinonimima. Koncept održivosti shvaća se kao kriterij pri postizanju održivog razvoja (Rončević i Rafajac, 2012). Održivost se danas koristi u okviru ekološke krize i znači cjelokupno čovjekovo djelovanje na planeti Zemlji, odnosno mogućnost održavanja ravnoteže procesa ili stanja u određenom sustavu (Pramling Samuelsson i sur., 2013). Također, održivost prema autorima Bačun i sur. (2012) označava sposobnost trajnog održavanja neke funkcije ili procesa, a danas se ovaj pojam nastoji uvesti u sve grane ekonomije i gospodarstva. Tako, primjerice, ekonomisti definiraju održivost u smislu neiscrpljivanja kapitala svjesni činjenice da današnje generacije iscrpljuju prirodni kapital Zemlje (Dresner, 2008).

Iako postoje nesuglasice oko definiranja održivog razvoja i održivosti, autori su suglasni oko povezanosti njegovih dimenzija – okolišne, društvene i ekonomske dimenzije na kojima počivaju i UN-ove vrijednosti za održivi razvoj (Romstein i Balić, 2008).

2.3. Dimenzije i globalni ciljevi održivog razvoja

Dimenzije održivog razvoja, okolišna, društvena (socijalna) i ekonomska (gospodarska), u središte prvenstveno stavljaju ljude (Romstein i Balić, 2008) i shvaćaju se kao stupovi održivog

razvoja (Slika 1.) (Gericke i sur., 2018). Okolišna dimenzija fokus stavlja na zaštitu okoliša, bioraznolikosti, zaštitu ugroženih i zaštićenih živih entiteta, razboritu upotrebu i pravednu raspodjelu danih zemljinih resursa, redukciju zagađenosti prirodne okoline i slično (Vukelić, 2021). Okolišna dimenzija naglašava ekološke otpore i procese te uporabu i održavanje prirodnih izvora energije u lokalnom i globalnom ekosustavu (Gericke i sur., 2018). Društvena dimenzija odnosi se pak na poštivanje ljudskih prava, participaciju svih u donošenju važnih odluka, jednakost svih neovisno o različitostima, sigurnost i dobro zdravlje (Gericke i sur., 2018), kao i omogućavanje jednakih pristupa obrazovanju (LORA, 2019). Općenito, društvena se dimenzija odnosi na procese i odnose koji se događaju među ljudima, odgovornost građana pojedine zemlje za njegovanje kulturne različitosti i baštine te izgradnju pravednog društva (Vukelić, 2021). Ekonomska dimenzija trebala bi dovesti do smanjenja siromaštva i nezaposlenosti, a ideja leži u pravednom sustavu ponude i potražnje koji će doprinijeti dobrobiti društva (Gericke i sur., 2018). Ekonomska dimenzija govori o partnerstvu na globalnoj razini, razmjeni novih znanja i postignuća u području tehnologije (Romstein i Balić, 2008), potom o zadovoljavanju elementarnih uvjeta za opstanak ljudske zajednice i kvalitetu života te o efikasnosti u proizvodnji (Vukelić, 2021).

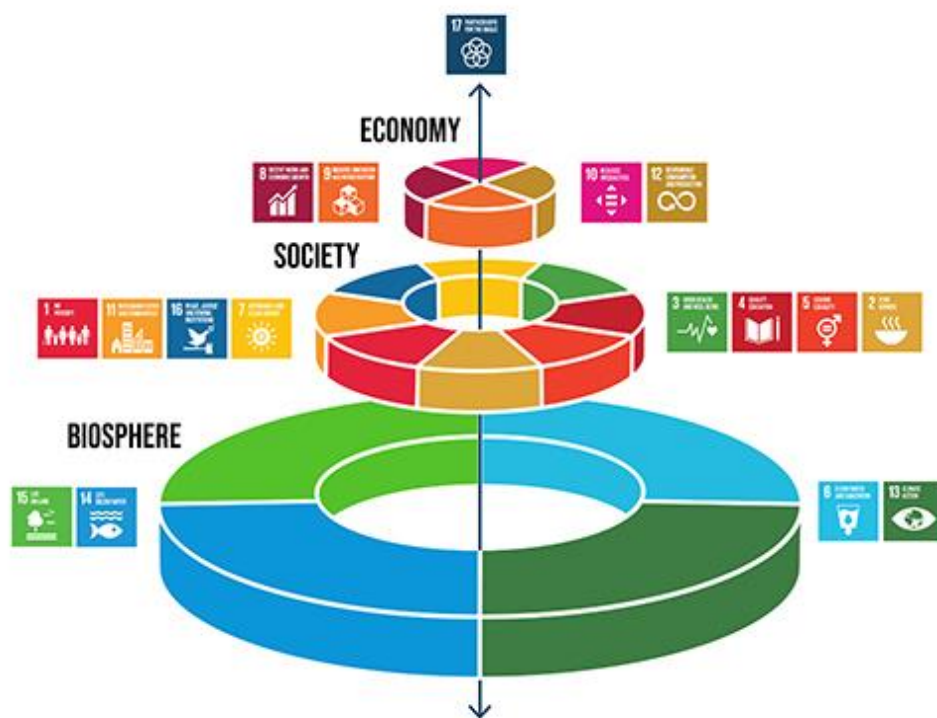
O važnosti i međuovisnosti triju dimenzija govori i recentna publikacija Agenda 2030 koja predstavlja program razvoja koji bi kroz 17 globalnih ciljeva održivog razvoja trebao usuglasiti ove tri dimenzije te omogućiti dostojanstven život svakog pojedinca u jednakim uvjetima, na uravnotežen i integriran način u zdravom okolišu (Slika 1.), a ti su ciljevi orijentirani na ljude, planet i prosperitet (UN, 2015). Važno je da globalni ciljevi budu primjenjivi u svim zemljama i u svakom kutu planete. Nastoji se okončati siromaštvo svuda i u svim oblicima, okončati glad te poboljšati kvalitetu prehrane, popularizirati zdrav način života svim uzrastima kroz bolje pristupe čistoj vodi i higijenskim uvjetima. Nadalje, potrebno je postići rodnu ravnopravnost te osnažiti žene, omogućiti dostupnost čiste, pitke i jeftine vode svima, stvoriti uvjete za pristup modernoj energiji koja je pouzdana, pristupačna i održiva (ODRAZ, 2015). Također, valja promovirati zaposlenost, dostojanstven rad za sve i ekonomski rast koji neće štetiti okolišu, izgraditi izdržljivu infrastrukturu, promovirati održivu industrijalizaciju i poticati inovativnost u zemljama u razvoju te smanjiti nejednakost u državama po pitanju plaća i socijalne zaštite (UN, 2015). Potrebno je učiniti gradove i naselja inkluzivnim, sigurnim i izdržljivim u smislu pristupa javnom prijevozu i zaštite baštine, potom brinuti o proizvodnji i potrošnji koja je održiva, odnosno održivo gospodariti otpadom. Dodatno, da bi se suzbile klimatske promjene potrebno je pokretati inicijative koje će podizati razinu svijesti pojedinca o ljudskom utjecaju na klimu, zaštititi oceane i mora, točnije vodeni svijet, kao i očuvati živi svijet na zemlji pomoću

suzbijanja dezertifikacije, sprječavanje gubitka bioraznolikosti i očuvanje šuma. Naposljetku, da bi se ostvario mir, pravda i snažne institucije potrebno je promovirati inkluzivna i miroljubiva društva te učvrstiti globalno partnerstvo za održivi razvoj (ODRAZ, 2015).

Pritom se za realizaciju svih aktivnosti i ciljeva potencira područje obrazovanja i odgoja na svim razinama, od predškolske, osnovnoškolske, srednjoškolske pa sve do razine visokog obrazovanja koje se, prema nekim autorima, smatra neophodnim za kvalitetno obrazovanje za održivi razvoj (Hicks i Haladay, 2017), ali je isto tako naglašeno kao jedno od ciljeva (cilj 4). Upravo su odgoj i obrazovanje alati koji mogu pomoći u stvaranju održive budućnosti i brige o nadolazećim naraštajima (Rončević i Rafajac, 2012) i pritom fokus ne bi trebao biti stavljen samo na jednu od spomenutih dimenzija ili na samo neke od spomenutih globalnih ciljeva.

Slika 1.

Dimenzije i globalni ciljevi održivog razvoja (Rockström and Sukhdev, 2016)

2.4. Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj

Kvaliteta života u središtu je mnogih definicija održivog razvoja, a ono što otvara put rastu kvalitete tog života jest znanje koje se stječe kroz obrazovanje, točnije sposobnosti i vještine koje će pojedincu omogućiti prilagodbu brzim i velikim promjenama u svijetu (Bačun i sur., 2012). Tijekom 20. stoljeća razvijala su se dva paralelna procesa, obrazovanje za okoliš (zaštita okoliša) i obrazovanje za razvoj (osnaživanje i kritičko mišljenje). Ta su se dva procesa u

posljednja dva desetljeća spojila u obrazovanje za održivi razvoj koji, zbog brojnosti definicija, još nosi nazive poput obrazovanja za zemlju, okoliš i razvoj obrazovanja, obrazovanje za okoliš za održivost, obrazovanje za održivu budućnost itd. (Smyth, 2002; prema Rončević i Rafajac, 2012). Brojni su *policy* dokumenti veliki naglasak stavljali na obrazovanje za održivi razvoj koje se smatra ključnim oruđem u ostvarenju svih ciljeva održivog razvoja (Lovrić i sur., 2008; Pramling Samuelsson i sur., 2013).

Obrazovanje za održivi razvoj odnosi se na dinamički koncept razvoja koji polazi od premise da obrazovanjem treba potaknuti i pripremiti sve pojedince kako bi se preuzela odgovornost za stvaranje održive budućnosti (Črnjar, 2015). Ono je potrebno provoditi na tri razine: formalnim obrazovanjem u odgojno-obrazovnim institucijama, potom izvan navedenih institucija aktivnostima neprofitnih organizacija neformalnim obrazovanjem te medijima kako bi obrazovanje za održivi razvoj bilo sastavni dio svakodnevice (tzv. informalno obrazovanje) (Bačun i sur., 2012). U tom smislu obrazovanje za održivi razvoj osnažit će mlade znanjem, vještinama, vrijednostima i stavovima za donošenje odluka i poduzimanje odgovornih radnji relevantnih za održivost (UNESCO, 2020), a njegova je integracija u svakodnevicu moguća tek u trenutku kada se uveća osviještenost i osjećaj odgovornosti građana, odnosno kada se dobiju potrebna znanja i vještine o načinima realizacije ovog koncepta uz promjenu ponašanja (Rončević i Rafajac, 2012). Kada govorimo o promjeni navika i ponašanja te promjeni vrijednosnog sustava, neizbježno je govoriti i o odgoju za održivi razvoj. Odgoj se odnosi na proces prijenosa i usvajanja vrijednosti pa je osnovni cilj odgoja i obrazovanja za održivi razvoj razvijanje etike održivosti (Rončević i Rafajac, 2012).

Temelj obrazovanja za održivi razvoj jest transformativno učenje i poučavanje koje je u prvom redu usmjereno na individuu, a odvija se u situaciji promjene postojeće paradigme obrazovanja gdje je održivo življenje u središtu tog procesa (Rončević i Rafajac, 2012; Vukelić, 2021). Obrazovanje za održivi razvoj u tom smislu odražava karakteristike transformativne pedagogije usmjereno izgradnji pojedinaca koji će biti sposobni nositi se s izazovima održivog razvoja (Wals, 2011; prema Rončević i Rafajac, 2012), a ono je moguće jedino uz buđenje emocija kod pojedinaca jer ako se želi postići promjena, tada osobe treba poučavati da mogu promijeniti svoju okolinu nabolje (Hicks i Haladay, 2017). Transformativna pedagogija pritom uključuje sljedeće elemente: interdisciplinarnost i intradisciplinarnost, samo-regulirano i samo-usmjeravano učenje, problemsku orijentaciju, participaciju i suradnju (UNESCO, 2017). Transformativni pedagoški pristupi usmjereni su na učenika i na djelovanje što predstavlja suštinske elemente obrazovanja za održivi razvoj, a postiže se kroz različite metode poučavanja,

aktivnu participaciju, pratičan rad, nastavu na otvorenom, projektnu nastavu te samo-usmjeravano učenje (Burns, 2015; prema Vukelić, 2021).

Organizacija Ujedinjenih naroda pokrenula je projekt „Desetljeće obrazovanja za održivi razvoj“ (2005. – 2014.) kojemu je osnovni cilj bio osiguravanje pristupa obrazovanju i mogućnostima za učenje važnog za održivost (UNESCO, 2005). O UN-ovom desetljeću obrazovanja za održivi razvoj počele su ovisiti brojne institucije koje provode formalno obrazovanje (Lovrić i sur., 2008), ali isto tako i organizacije civilnog društva koje se bave neformalnim obrazovanjem, a važna su društvena grupa koja ima potencijala za provedbu ciljeva održivog razvoja (Bačun i sur., 2012). Iako se velikim dijelom u znanstvenoj i stručnoj literaturi naglašava važnost institucionalnog obrazovanja i odgoja za održivi razvoj, kroz rad organizacija civilnog društva prepoznata je ključna uloga izvaninstitucionalnog obrazovanja i pritom, bez obzira na područje i oblik odgoja i obrazovanja, izazov koji se svima nameće nije samo poučavanje, nego i adekvatno učenje u svijetu velikih i brojnih promjena (Uzelac i sur., 2008). Organizacije civilnog društva su „posve neovisne organizacije koje svojim radom i borbom za određene ciljeve razvijaju civilno društvo, najčešće se temelje na dobrovoljnom radu, dok područje njihova rada varira ovisno o tome za što su se specijalizirale, no bilo da je riječ o zaštiti ljudskih prava, okolišu ili obrazovanju, svaka od njih pridonosi razvoju zajednice i povećanju svijesti o nekom problemu na lokalnoj, nacionalnoj ili međunarodnoj razini.“ (Bačun i sur., 2012, str. 204). Upravo je jedan takav primjer organizacije za neformalno obrazovanje i izviđački pokret (eng. *Scout movement*) koji organizira izviđačke aktivnosti izvan školskog i obiteljskog okruženja (Syamsulrizal i Amiruddin, 2018), a može biti pravi primjer „škole života“ koja brine i promiče održivi razvoj (SIH, 2022). Vidljiva je tendencija izviđača, ne samo da obrazuju, nego i da odgajaju za održivi razvoj jer upravo odgoj za održivi razvoj polazi od koncepta razvoja svijesti pojedinca o vrijednosti, raznolikosti i međuovisnosti svih na planetu Zemlji (Smojver, 2008), a sadržaj odgoja ovisi o odabiru autora te nikada ne može biti vrijednosno neutralan i jedini moguć (Lay, 2005; prema Rončević i Rafajac, 2012). Aktivnosti se izviđača uglavnom odvijaju na otvorenom, odnosno u prirodi što može pomoći mladima da shvate važnost koncepta održivosti (Klockevi, 2022), a neki fakulteti na nacionalnoj razini prepoznali su važnost izviđača u promociji održivog razvoja te tako nudili izborne kolegije koji podupiru obrazovanje i odgoj za održivi razvoj poput kolegija Izviđači i škola na Učiteljskom fakultetu u Osijeku (Borić i sur., 2008).

3. IZVIDAŠTVO

Skautski ili izviđački pokret osnovan je 1907. godine u Velikoj Britaniji od strane engleskog vojnika Roberta Badena-Powella. Pokret se ubrzo proširio u više od 200 zemalja, a u Hrvatskoj se pojavio 1913. godine (Hrvatska enciklopedija, 2021). U Republici Hrvatskoj danas djeluje nacionalna izviđačka organizacija Savez izviđača Hrvatske koja okuplja 58 članica na 6 teritorijalnih regija (*Prilog 2.*) (SIH, 2015; 2021). Općenito, izviđački se pokret definira kao „dobrovoljni, nepolitični odgojni i obrazovni pokret za djecu i mlade otvoren za sve bez obzira na spol, podrijetlo, rasu ili vjeroispovijest, u skladu sa svrhom, načelima i metodom koju je osmislio Osnivač.“ (SIH, 1998, str. 5). Kroz neformalni oblik obrazovanja izviđačke se praktične aktivnosti odvijaju na otvorenom, a prvenstveno su bile namijenjene dječacima te opisane u Baden-Powellovoj knjizi „*Scouting for boys*“ (SIH, 1998). Sve praktične aktivnosti (orijentacija i kretanje u prirodi, signalizacija, sportske i zabavne igre...) imaju za cilj podržati mlade ljude u njihovom fizičkom, mentalnom i duhovnom razvoju, što bi značilo da su fokusirane na holistički razvoj pojedinca (SIH, 2001; Arias, 2016). Jedna je od značajki tih aktivnosti učenje kroz rad (eng. *learning by doing*) u malim grupama članova približno iste dobi, uz pomoć i pozitivan primjer starijih (SIH, 1998). Učenje kroz rad i njegovu važnost za razvoj osobe isticali su rani istraživači i pedagozi koji se nazivaju prethodnici obrazovanja za okoliš ili obrazovanja za održivi razvoj stavljajući pritom učenika i okoliš u centar procesa učenja (Rončević i Rafajac, 2012). Upravo je John Dewey zaslužan za razvoj teze *learning by doing* spajajući rad i iskustvo u jednu cjelinu (Vukelić, 2021).

Kao što je istaknuto u misiji i viziji Svjetske organizacije izviđačkog pokreta (eng. *World Organization of the Scout Movement*), svrha je izviđačkog pokreta, tj. izviđaštva općenito, stvoriti bolji svijet doprinoseći osobnom razvoju mladih ljudi (SIH, 1998; Lonegren, 2011). S obzirom na to da su izviđačke aktivnosti usmjerene svim uzrastima, možemo govoriti o odgoju za održivi razvoj jer su njihove aktivnosti važne za razvoj socijalnih vještina, samopoštovanja (Fikri i sur., 2018), odgovornosti prema sebi i drugima, discipline (Syamsulrizal i Amiruddin, 2018), timskog rada, vođenja tima, snalažljivosti i samostalnosti (SIH, 2022) te mogu utjecati na razvijanje svijesti i ponašanja djece u odnosu na brigu i zaštitu prirode (Smojver, 2008).

3.1. Karakteristike izviđačkog pokreta

Zbog izgradnje produktivnih i odgovornih članova svoje zajednice i izgradnjom izviđača kao građana i građanki svijeta, izviđački se pokret smatra iznimno učinkovitom metodom neformalnog odgoja i obrazovanja (SIH, 2004). Odgojno-obrazovnim radom nastoji se prenijeti

djeci i mladima izviđačke zakone i zavjete koje je postavio Baden-Powell (SIH, 1998). Izviđač kroz zavjete obećaje da će „voljeti i upoznavati svoju domovinu, pomagati svim ljudima u svako doba te živjeti u skladu sa zakonima“ (SIH, 1992, str. 27). Zakoni ga pak obvezuju na poštivanje drugih, nesebičnost, upoznavanje i čuvanje prirode, odgovornost, razvoj kulturnih vrijednosti te da bude dobar prijatelj, društven i koristan član svoje zajednice. Zakoni su temeljeni na načelima pokreta i predstavljaju životni kodeks izviđača, dok zavjeti (obećanja) osiguravaju implementaciju zakona razvijajući pritom pozitivne crte ličnosti svakog pojedinca (SIH, 1992). Zakoni i zavjeti jedni su od osam elemenata izviđačke metode (Slika 2.) koja se koristi kao instrument u odgojno-obrazovnom radu (SIH, 1998). Ostali elementi odnose se na prirodu, učenje kroz rad (iskustveno učenje), potporu odraslih, timski (patrolni) sustav, simbolički okvir rada, osobni napredak i uključenost u zajednicu (WSB, 2019a). Iskustveno se učenje ne odnosi samo na praktičan rad, nego i na međusobne dogovore u timu (patroli), donošenje zajedničkih odluka, planiranje i organizaciju koje bi se trebalo provoditi u prirodi kao najprikladnijem okruženju koje će kroz redovite izviđačke aktivnosti i aktivnosti usmjerene održivom razvoju omogućiti cjeloviti razvoj osobe, odnosno osobni napredak. Pritom je neophodna potpora odraslih koji kontinuirano motiviraju djecu i mlade na učenje kroz simbolički okvir rada, to jest preuzimanje lika i uloge iz određene priče ili bajke. Učenje se pritom odvija u zajednici i za zajednicu kako bi izviđači osvijestili da su dio svijeta, razvili osjećaj pripadnosti, međukulturnog razumijevanja i poštivanja (WSB, 2019a) čime se elementi izviđačke metode mogu smatrati dobrim primjerom doživljajne pedagogije. Iz svega navedenog vidljiva je povezanost između elemenata, kao i povezanost tih elemenata sa svim dimenzijama i globalnim ciljevima održivog razvoja. Primjerice, u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj kod ranih se mislilaca stavlja naglasak na povezanost čovjeka i prirode te učenje kroz rad, baš kao i kod izviđačke metode. Osim toga, izviđački pokret naglašava učenje na otvorenom, poštivanje svih živih bića na zemlji i očuvanje prirode, izgradnju građana i građanki svijeta koji će osvijestiti da su dio svijeta i izgraditi globalni identitet, a upravo na istim pretpostavkama počiva i održivi razvoj, odnosno njegove međusobno povezane dimenzije i globalni ciljevi koji nastoje povezati sve entitete koji postaju ovisni jedni o drugima te omogućiti dugoročnost razvoja ljudskog društva i životinjskog svijeta u okolišu (LORA, 2019).

Slika 2.

Elementi izviđačke metode (WSB, 2019a)

Članovi se u izviđačkim udrugama dijele prema uzrastu, a sukladno pedagoškim načelima radno-odgojne skupine u pravilu su mješovite, odnosno dječaci i djevojčice nalaze se u radno-odgojnim skupinama zajedno (SIH, 2001; 2004) tvoreći jata, patrole i družine (SIH, 1998). Skupina izviđača u dobi od 8 do 11 godina nazivaju se poletarcima, od 12 do 13 godina izviđačima, od 16 do 20 godina istraživačima, dok su najstariji brđani (SIH, 2001). Osnovna metoda rada u svakoj skupini jest igra i učenje kroz rad (SIH, 2001; 2004).

Realizacija programa u izviđačima postavlja se na način da se kreiraju svi potrebni uvjeti za svrhovit pedagoški rad (SIH, 2004). Programski su sadržaji za poletarce i izviđače isti, a odnose se na 14 različitih tema gdje svaka od njih ima nekoliko odgojnih zadataka. Područja programskog sadržaja su sljedeća:

- izviđački pokret;
- razvoj duhovnih vrijednosti;
- naša domovina, njeni ljudi i krajevi;
- izletništvo, orijentacija i kretanje kroz prirodu;
- izviđanje i traganje;
- tehnika izletništva i logorovanja;

- signalizacija i veza;
- prehrana u prirodi;
- vremenske pojave (meteorologija) i zaštita od prirodnih nepogoda;
- biljni i životinjski svijet;
- ekologija i zaštita prirode;
- tjelesna kultura i zdravlje;
- rad i štednja te
- kulturno-zabavne aktivnosti (SIH, 2001, str. 15)

Područja programskog sadržaja za istraživače dodaju još poznavanje zvijezda (astrognoziju) kao petnaesto područje (SIH, 2001). U odgojnim zadacima pojedinog područja vidljiva je poveznica s dimenzijama održivog razvoja. Primjerice, okolišna dimenzija prisutna je u razvijanju ljubavi i sklonosti za izvornu ljepotu prirode kroz područje izletništva, orijentacije i kretanja kroz prirodu, zatim razvijanje sposobnosti za uočavanje svijeta prirode oko sebe kroz traganje i izviđanje, poticanje za skladan suživot s prirodom kroz područje biljnog i životinjskog svijeta te spoznaje o štetnom čovjekom djelovanju na okoliš kroz program ekologije i zaštite prirode. Ekonomska dimenzija pojavljuje se u odgojnom zadatku razvoja smisla za štednju energije i danih resursa te stvaranje navika racionalnog korištenja svojih i tuđih resursa kroz program rada i štednje (SIH, 2001). Naposljetku, društvena se dimenzija očituje kroz uključivanje svih u donošenje odluka koje se tiču njihovog jata ili družine (SIH, 1998), potom u područjima izviđačkog pokreta gdje se djecu i mlade uči o širini i različitosti među ljudima, također i kroz područje o domovini, ljudima i krajevima u smislu razvoja nacionalnog identiteta, upoznavanja kulturne baštine i njegovanja tradicije. Tu su još i razvijanje osjećaja korisnosti u timu kroz logorovanja te ispravan i zdrav odnos prema tijelu u području tjelesne kulture i zdravlja (SIH, 2001).

3.2. Aktivnosti izviđača usmjerene temama održivog razvoja – globalna razina

O doprinosu izviđača održivom razvoju govore akcije, inicijative i kampanje u kojima su sudjelovali ili još uvijek sudjeluju. Na globalnoj razini, izviđači su dio inicijative Izviđači za globalne ciljeve održivog razvoja poznatoj kao *Scouts for SDGs*, Svjetskog izviđačkog ekološkog programa (eng. *World Scout Environment Programme*) (Abson i Mace, 2009), inicijative Glasnici mira (eng. *Messengers of peace*) (WSB, 2016), Europskog foruma o održivosti (eng. *European Sustainability Forum*) (WOSM, 2022a), *Global Cultural Jamboree* (UNV, 2021), *Earth Tribe* itd.

Izviđači za globalne ciljeve održivog razvoja ili *Scouts for SDGs* inicijativa je pokrenuta 2018. godine (WOSM, 2022), a nastala na osnovu 17 globalnih ciljeva održivog razvoja predstavljenih u Agendi 2030 (WSB, 2019). Ideja je osvijestiti mlade i upoznati ih s ciljevima održivog razvoja da shvate svoju ulogu i upoznaju načine kako djelovati i zagovarati postavljene ciljeve te da postanu svjesni problema u svojim lokalnim zajednicama i osjećaju se nadahnutima učiniti nešto u vezi s tim. Za svaki od navedenih ciljeva kreirane su aktivnosti za tri skupine, za djecu ispod 11 godina, djecu između 11 i 15 godina te mlade od 15 godina nadalje, a pritom se aktivnosti mogu realizirati u kampovima, na redovitim sastancima, kroz igre ili radionice. Sukladno svojoj misiji, izviđači će, vodeći se ciljevima održivog razvoja, svojim angažmanom pomoći izgraditi bolji svijet bivajući globalnim građanima koji će omogućiti svojim zajednicama da postanu održivije (WSB, 2019). Dostupni podaci govore da je *Scouts for SDGs* inicijativa do sada doprinijela ciljevima kroz više od 2 milijarde sati, 112 milijuna sudionika i 16 milijuna projekata stvaranjem inovativnih rješenja za prevladavanje neodgovornih izazova s kojima se suočava naš planet (WOSM, 2022). Za ciljeve održivog razvoja veže se i program *Earth Tribe* odnosno globalni pokret koji se ostvaruje ispunjavanjem ekoloških izazova, a fokusira se na četiri potpodručja: priroda i bioraznolikost, bolji izbori, čista energija i zdrav planet dok je njegova svrha osobno obrazovno putovanje s ciljem promjene okoliša (earthtribe, 2023). Program je organiziran u partnerstvu s nekim od vodećih svjetskih ekoloških organizacija, uključujući *World Wide Fund for Nature* (WWF) i *UN Environment* te Nacionalne izviđačke organizacije iz cijelog pokreta.

Nadalje, izviđači su dio Svjetskog izviđačkog ekološkog programa (eng. *World Scout Environment Programme*) pokrenutog 2008. godine koji je u najvećoj mjeri fokusiran na prirodu kao jednom od elemenata izviđačke metode. Ideja je ujediniti mlade ljude u jednu veću zajednicu kako bi brinuli o prirodi i očuvali planet, odnosno radili za dobrobit lokalnog i globalnog okruženja. Programom se razvija osjećaj odgovornosti za živi svijet oko sebe, to jest okoliš u širem smislu (Boy Scouts of the Philippines, 2017). Program prati pet globalnih ciljeva održivog razvoja: održivi gradovi i zajednice, zaštita klime, očuvanje vodenog svijeta, očuvanje života na zemlji i partnerstvom do ciljeva (Better World Singapore, 2022). Za svaki od ciljeva navedenih u programu objašnjeni su koraci pri realizaciji aktivnosti i pozadinska priča o važnosti pojedine aktivnosti. Također, navedeno je za koju bi populaciju aktivnost bila najprikladnija, predviđeno trajanje, potrebna oprema te koraci u realizaciji. Osim toga, izviđačima je u sklopu programa omogućeno dobivanje znački uslijed izvršavanja zadataka (Abson i Mace, 2009).

Inicijativa Glasnici mira (eng. *Messengers of peace*) pravi je primjer izviđačke aktivnosti koja povezuje sve tri dimenzije održivog razvoja uključujući pritom aktivnosti izgradnje mira i dijaloga, pošumljavanja, zalaganja za rodnu ravnopravnost, reagiraju na prirodne katastrofe, odnosno služe svojim lokalnim zajednicama baveći se raznolikim problemima (WSB, 2016). Glasnici mira svojim služenjem u zajednici nastoje širiti kulturu mira koja predstavlja temeljni cilj ove inicijative. Cilj se nastoji ostvariti kroz pet obrazovnih programa koje nudi Svjetska organizacija izviđačkog pokreta. Kroz program izgradnje mira nudi se obuka za mlade u području rješavanja sukoba u zajednici. Program različitost i inkluzija osposobljava za promicanje vrijednosti različitosti. Humanitarno djelovanje pruža adekvatnu pomoć mjestima pogođenim prirodnim katastrofama, a izviđače priprema za pomoć izbjeglicama. Program kultura i baština razvija interkulturalne kompetencije izviđača, dok program civilnog angažmana potiče izviđače da se uključe u donošenje odluka u svojim lokalnim zajednicama s ciljem poboljšanja kvalitete života (Messengers of Peace, 2014).

Također, tu je i *Global Cultural Jamboree* koji predstavlja opći izviđački međunarodni kongres na kojemu je Svjetska organizacija izviđačkog pokreta (WOSM) potpisala sporazum sa Programom Volontera Ujedinjenih naroda (UNV) o partnerstvu kako bi ojačali napore mladih volontera i u postizanju ciljeva održivog razvoja. UNV je tako proveo sedam etapa razmjene znanja kako bi se raspravljalo o ciljevima održivog razvoja, odnosno pridonijelo realizaciji Agende 2030. Etape su bile usmjerene sljedećim globalnim ciljevima: zdravlje i blagostanje, održiva potrošnja i proizvodnja, zaštita klime, smanjenje nejednakosti, mir, pravda i snažne institucije, rodna ravnopravnost te kvalitetno obrazovanje (UNV, 2021).

Naposljetku, ističe se Europski forum o održivosti (eng. *European Sustainability Forum*), kao najrecentniji događaj koji je okupio izviđačke organizacije diljem svijeta kako bi raspravljale o njihovoj ulozi u smanjenju utjecaja izviđača na okoliš te o važnosti izviđaštva u promociji obrazovanja za održivi razvoj zbog svoje uloge u osnaživanju mladih i svjetskog dosega u obrazovanju općenito. Forum je održan neposredno prije UN-ove konferencije o klimatskim promjenama kako bi potaknuli čelnike vlada na klimatske akcije. Forum je rezultirao stvaranjem nove europske mreže predstavnika nacionalnih izviđačkih organizacija i nacionalnih izviđačkih udruga kako bi ojačali napore koji promiču veću održivost u njihovim organizacijama te razvijanjem strategije koja bi izviđačkom pokretu pomogla da postane klimatski neutralna svjetska organizacija (Better World Framework, 2022).

3.3. Aktivnosti izviđača usmjerene temama održivog razvoja – nacionalna razina

Na nacionalnoj razini izdvajaju se veći projekti povezani sa održivim razvojem čiji je nositelj Savez izviđača Hrvatske, poput Boranke i *Compensating by planting* projekta te manji projekti čiji su nositelji ili partneri izviđačke udruge iz svih regija Republike Hrvatske.

Boranka predstavlja jedno od najvećih volonterskih angažmana u akciji pošumljavanja opožarenih područja Republike Hrvatske, točnije dijelova Dalmacije, uz vodstvo Saveza izviđača Hrvatske, Hrvatskih šuma i Hrvatske gorske službe spašavanja. Financijska sredstva za provedbu akcije pošumljavanja dodijeljena su iz Ministarstva znanosti i obrazovanja. Već 5 godina kampanja uspješno djeluje na našim područjima uz potporu donatora, a u 2023. godini proširila se i na Sjevernu Makedoniju. Pritom se koriste autohtone vrste borova, čempresi i pinije s obzirom da šume postaju relevantni faktori u smanjenju posljedica klimatske krize (Boranka, 2023). Savez izviđača Hrvatske nositelj je projekta Budi moja voda koji je zapravo nastavak projekta Boranka. Ideja je projekta zalijevanje posađenih stabala iz projekta Boranka te usvajanje i proširivanje znanja o zaštiti okoliša i odgovornom ponašanju u prirodi kroz edukativne radionice na kojima su izviđači i drugi volonteri iz Hrvatske jačali svoje ekološke kompetencije (AMPEU, 2023). *Compensating by planting* sličan je projektu Boranka, a predstavlja ekološki projekt tvrtke Hearth i Saveza izviđača Hrvatske koji svim zainteresiranima, a posebice „tvrtkama, gradovima i općinama pruža mogućnost nadoknade proizvedenih emisija CO₂ i neutralizaciju vlastitog otiska putem sadnje stabala“ (Co2mpensating by planting, 2023). Projekt je u 2023. godini proglašen za najbolju zelenu kampanju u Hrvatskoj. Osim akcije pošumljavanja provode se i edukacije djece i mladih o temama zaštite okoliša, ugljičnog otiska te održivog razvoja u cjelini. Radionice koje se provode u osnovnim i srednjim školama nazivaju se Šumoborci, a baziraju se na praktičnom radu. Namjera radionica jest podizanje svijesti o čovjekovu utjecaju na okoliš, biljni i životinjski svijet te njegovu odgovornost za isto (Co2mpensating by planting, 2023).

Izviđački koraci za održivi razvoj (IKZOR) projekt je Izviđačkog kluba Javor iz Osijeka koji je od 2019. godine proveo niz aktivnosti usmjerenih ka temama održivog razvoja, od zaštite okoliša, ekonomskog blagostanja i društvene jednakosti. U projektu su sudjelovali učenici i učenice, učitelji i učiteljice osnovnih i srednjih škola te volonteri koji su polazili programe izobrazbe za održivi razvoj, točnije niz aktivnosti za volontere koji su nakon izobrazbe realizirali različite radionice za djecu i mlade, poput eko radionica, radionica recikliranja, kampove, posjete raznim udrugama i slično. Cilj projekta bio je podići svijest djece i mladih o važnosti volontiranja u svojoj zajednici te usvojiti znanja o održivom razvoju kroz aktivnosti boravka u prirodi, akcije čišćenja, izlete i kampove (Kokolari i sur., 2020).

Nadalje, međunarodni projekt „Pozor! Vatra!“ bavio se krucijalnom temom desetljeća, točnije zaštitom okoliša i odgojem i obrazovanjem za održivi razvoj. Projekt se provodio u osnovnoj školi A. G. Matoša u Zagrebu, a jednim su dijelom u njemu sudjelovali i izviđači. Izviđači su pokazali djeci i mladima kako na siguran način zapaliti vatru u šumi i progovarali su o važnosti teme prevencije požara u prirodi što je bio jedan od općih ciljeva projekta. Druga dva cilja isticala su brigu o šumama i osvješćivanje o važnosti očuvanja okoliša (Lovrić i sur., 2008). Festival održivosti KLIKni na održivo provodi se u Križevcima te nudi niz aktivnosti usmjerenih temama održivog razvoja, a u jednom od radionica sudjelovali su izviđači iz Odreda izviđača „Kalnik“ koji su slušali predavanje o insektima, njihovoj važnosti za ekosustav te o razlozima brige za okoliš (Grad Križevci, 2021). Također, u sklopu projekta Zeleno Valpovo otvoren je Izviđački dječji eko centar Odreda valpovačkih izviđača Iovallios koji kroz svoje programe i aktivnosti usmjerene široj zajednici promiče održivi razvoj. Cilj projekta jest osvijestiti građane i građanke o gospodarenju otpadom, a izviđači su se orijentirali na teme očuvanja okoliša, kompostiranja i sadnje stabala (Grad Valpovo, 2023). Ovdje se još ističe projekt Zdraviji uz prirodu čiji je nositelj Odred izviđača „Zelena Patrola” Rajić, a koji za cilj ima usvajanje znanja i vještina o očuvanju prirode, zdravom načinu života i održivom razvoju općenito. Neke od aktivnosti projekta tiču se voćarstva, vrtlarstva, ljekovitog bilja, očuvanja vode i slično (Lonjsko polje, 2022).

Ovo su bili samo neki od primjera projekata i aktivnosti u kojima su izviđači na našim prostorima participirali i iz kojih se može vidjeti da se izviđače odgaja i obrazuje za održivi razvoj, ipak na području Republike Hrvatske ne postoje empirijska istraživanja o navedenom.

4. DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA

Iako se izviđače odgaja i obrazuje o održivom razvoju, ipak na području Republike Hrvatske ne postoje empirijska istraživanja o navedenom, dok je izvan granica Republike Hrvatske, iako rijetko, ova tema zastupljena u nekim radovima. Ostala istraživanja više su fokusirana na doprinos izviđača cjelokupnom razvoju osobe (npr. WOSM, 2018), promjenama u ponašanju prema boljem (npr. Syamsulrizal i Amiruddin, 2018), razvoju samopouzdanja, društvenih vještina, školskom uspjehu (npr. Asensio-Ramon i sur., 2020), pozitivnim ishodima u odrasloj dobi (npr. Jang i sur., 2014) i slično.

4.1. Istraživanja o značaju izviđaštva

Istraživanje autora Jang i sur. (2014) pokazuje kako je članstvo u izviđačima za ispitanike bilo pozitivno povezano sa subjektivnim osjećajem dobrobiti te pozitivnim ishodima u odrasloj dobi. Rezultati su pokazali da je uključenost mladih u izviđaštvo bila pozitivno povezana s društvenim (socijalnim) kapitalom i tjelesnom aktivnošću u odrasloj dobi, što je posljedično bilo pozitivno povezano sa subjektivnim osjećajem dobrobiti. Istraživanje pokazuje kako će uključenost u programe za mlade (npr. organizacije civilnog društva), poput izviđača, vjerojatno doprinijeti dobrobiti u odrasloj dobi stvaranjem pozitivnog razvoja kod mladih, što kasnije povećava ljudski i društveni kapital i rekreativni način života, odnosno omogućuje stjecanje vještina organiziranja, usmjerenosti prema cilju, povezivanja i članstva u grupama te rekreativni način života (Jang i sur., 2014).

Recentno istraživanje autora Asensio-Ramon i sur. (2020) imalo je za cilj istražiti učinke izviđaštva na školski uspjeh srednjoškolaca, socijalne vještine, rješavanje konflikata i samopouzdanje u usporedbi s onima koji nisu bili članovi izviđačkih udruga uspoređujući ove dvije grupe prema nekoliko ključnih karakteristika: dobi, geografskom položaju i socioekonomskom statusu njihove obitelji. Nakon provedenog istraživanja autori su pronašli razliku u školskom uspjehu i vještinama rješavanja konflikata između izviđača i onih koji ne pripadaju izviđačkom pokretu. Kod izviđača su pronađene više razine vještina rješavanja konflikata i bolji školski uspjeh, što je u skladu s nekim prethodno provedenim istraživanjima. Uz to, autori naglašavaju kako izviđački pokret promiče suradnju među svojim članovima i omogućuje dostupnost raznih resursa učenja za život u odrasloj dobi. Iako su ranija istraživanja ukazala na suprotno, rezultati ovog istraživanja ne upućuju na statistički značajne razlike u samopoštovanju i drugim socijalnim vještinama, a razlozi se pripisuju adolescenciji kao fazi burnih promjena (Asensio-Ramon i sur., 2020).

Na pitanje donosi li članstvo u izviđačima promjene u ponašanju učenika srednje škole, nastojali su odgovoriti autori Syamsulrizal i Amiruddin na populaciji od 80 učenika i učenica (2018). Istraživači su mjerili sljedećih pet glavnih aspekata kod učenika: osobnost, disciplinu, znanje, vještine i samopouzdanje. Rezultati istraživanja su pokazali da se više od 50% ispitanika složilo da im izviđačke aktivnosti pomažu promijeniti vlastito ponašanje kako bi bili bolji učenici. Tako oni kod sebe prepoznaju veću samostalnost i sposobnost zauzimanja stavova, bolju kontrolu emocija i rasuđivanje, poslušnost i disciplinu, veću razinu znanja o elementima izviđaštva, kao i razvoj vještina važnih u izviđačkom pokretu te naposljetku sposobnost da i sami budu voditelji (Syamsulrizal i Amiruddin, 2018).

Konačno, istraživanje koje je provela Svjetska organizacija izviđačkog pokreta (WOSM, 2018) imalo je za cilj procijeniti utjecaj izviđaštva na osobni razvoj mladih u dobi od 14 do 17 godina u odnosu na mlade koji nisu dio izviđačkog pokreta. Istraživanje je ispitalo utjecaj izviđaštva u 14 različitih područja, odnosno ishoda. Rezultati pokazuju da postoji statistički značajna razlika između izviđača i „neizviđača“ u gotovo svim područjima, u sve tri odabrane zemlje. Primjerice, izviđači u odnosu na „neizviđače“ pokazuju više rezultate u područjima tjelesne aktivnosti, odnosno rezultati izviđača su viši („bolji“) nego kod „neizviđača“. Također, izviđači su pokazali više rezultate u području aktivnog građanstva, emocionalne inteligencije, životnih vještina i veće mogućnosti zapošljavanja. Dodatno, izviđači u odnosu na „neizviđače“ pokazuju višu razinu znatiželje o svijetu i okolišu, uspješniji su u rukovođenju, rješavanju problema, dok su niži („lošiji“) rezultati vidljivi samo u području duhovnosti i samorefleksije (WOSM, 2018).

4.2. Istraživanja o održivom razvoju u izviđaštvu

Rijetka su istraživanja koja su svoj fokus stavljala na pitanje održivog razvoja u izviđaštvu. Takva istraživanja pronađena su samo izvan granica Republike Hrvatske (Lonegren, 2011; Klockevi, 2022), dok je u ostalim istraživanjima fokus bio na raznim ishodima kod izviđača i „neizviđača“, ali se neke od tema unutar tih istraživanja mogu povezati s održivim razvojem (Hyde i Kidd, 2017; Kasearu i sur., 2020).

Kvalitativno istraživanje o održivim izviđačima provedeno je 2022. godine u Švedskoj kojim je obuhvaćeno 8 izviđačkih voditelja tehnikom intervjua (Klockevi, 2022). Autorica Klockevi (2022) dolazi do rezultata kako izviđački voditelji rade na tome da održivi način života raste unutar djece i mladih ljudi s kojima rade. Da bi se djeca mogla povezati s prirodom koja je kompleksna, izviđački voditelji kreću od toga da u njima stvaraju osjećaj održivosti prvenstveno za sebe, a kasnije nastoje proširiti usvojena znanja, vještine i navike o održivosti

na širu zajednicu. Sudionici navode kako rade na širenju i razvoju dječjeg samopoštovanja, znanja o održivosti te na odgovornosti, a smatraju ih međusobno isprepletenima i jednako važnima. Izviđački voditelji smatraju da u mladima razvijaju samopouzdanje kroz različite vrijednosti, iskustvo i znanje o prirodi koja u izviđačima predstavlja stalni radni prostor i učionicu. Djeci i mladima daju se prilike da nauče kako upravljati sobom i kako djelovati u prirodi na održiv način. Rezultati pokazuju kako rad i učenje u prirodi (posebice u grupama) može pomoći mladima da shvate važnost koncepta održivosti, steknu znanja te uz to razviju tvrde i meke vještine (Klockevi, 2022).

Kvalitativno istraživanje autora Lonegren provedeno je 2011. godine u Švicarskoj. Autor Lonegren (2011) kroz intervju sa 57 sudionika, dolazi do rezultata kako izviđači vide povezanost između prirode i njih samih te shvaćaju da su dio društva u cjelini, odnosno građani i građanke svijeta. Većina sudionika prepoznala je važnost tematike održivog razvoja, iako su imali ponešto različite poglede o realizaciji istog. Neki od sudionika napominju kako se održivi razvoj može postići uz pomoć tehnologija i inovacija, s ciljem da se adekvatno koriste u radu. Također, mnogi od sudionika naveli su da su neformalno obrazovanje i podizanje ekološke svijesti važni aspekti promjene stavova i ponašanja ljudi te da se pomoću aktivnosti neformalnog obrazovanja u izviđaštvu može stvoriti održiva zajednica. Uz to, izviđaštvo je dobro za postizanje promjene u stavovima jer će djeca odrastati s osjećajem odgovornosti prema okolini. U tom slučaju, oni mogu prenijeti način života i znanja nadolazećim generacijama (Lonegren, 2011).

Druga istraživanja bavila su se raznim ishodima kod izviđača i neizviđača, a neke od tema mogu se vezati uz održivi razvoj, točnije samo uz okolišnu dimenziju održivog razvoja. U publikaciji autora Hyde i Kidd (2018) autori su došli do rezultata kako u Ujedinjenom Kraljevstvu izviđači u odnosu na „neizviđače” u većoj mjeri vrednuju pro-ekološko ponašanje i pridaju veću vrijednost prirodnom okolišu jer izviđaštvo samo po sebi oduvijek njeguje povezanost s okolišem. Riječ je kvantitativnom istraživanju provedenom na 2500 mladih u dobi od 14-17 godina koji su izviđači i 400 mladih koji nisu izviđači (Hyde i Kidd, 2018). Nadalje, u kvantitativnom istraživanju autora Kasearu i sur. (2020) u Estoniji autori pronalaze da izviđači prepoznaju ovaj pokret pozitivnim za njih same jer se ondje uče nekim praktičnim vještinama, kao što je planinarenje u prirodi. Zahvaljujući izviđaštvu, mladi su fizički aktivniji i svjesniji svog zdravlja i prehrane. Proučavajući rezultate drugih istraživanja, autori pronalaze kako izviđači visoko vrednuju prirodni okoliš, uživaju u boravku na otvorenom u prirodi, odnosno uče u njoj i od nje, svjesni su kakav utjecaj imaju njihova ponašanja na živi svijet oko

njih te čine dobro za okoliš. Autori također ističu da je kod izviđača primjetna visoka razina ekološke svjesnosti (Kasearu i sur., 2020).

Zaključno, na međunarodnoj razini izviđački voditelji svjesni su značaja održivog razvoja, vide značajnu ulogu neformalnog obrazovanja te u tom kontekstu i izviđačkog pokreta u ostvarivanju održive budućnosti, a kod izviđača je primjetna viša razina ekološke svjesnosti u usporedbi sa „neizviđačima”. Proučavajući istraživanja o održivom razvoju u izviđaštvu, iako rijetko, evidentno je da ona postoje samo na međunarodnoj razini, dok u nacionalnom kontekstu ne postoji niti jedno istraživanje ovakvog tipa. Sukladno tomu, svrha je ovog istraživanja doprinos osnovnom znanju o odgoju i obrazovanju za održivi razvoj u izviđaštvu, dok je cilj istraživanja opisati kako izviđači u Republici Hrvatskoj doživljavaju svoju ulogu u promociji odgoja i obrazovanja za održivi razvoj.

5. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

S obzirom na to da se radi o neispitanom području, odnosno da nedostaje istraživanja u nacionalnom i međunarodnom kontekstu te je vrijednost izviđačkog pokreta nedovoljno prepoznata, provedeno je kvalitativno istraživanje o odgoju i obrazovanju za održivi razvoj u izviđaštvu jer nam ono omogućuje dubinsko ulaženje u temu.

5.1. Opis predmeta istraživanja

Brojna istraživanja govore o značaju i pozitivnom doprinosu izviđaštva cjelokupnom razvoju pojedinca, međutim na nacionalnoj, ali i međunarodnoj razini nedostaje istraživanja o odgoju i obrazovanju za održivi razvoj u izviđačkom pokretu, a održivi razvoj smatra se ključnom temom zadnjih par desetljeća (Lovrić i sur., 2008). Također, u znanstvenom diskursu i *policy* dokumentima naglasak se više stavlja na formalno obrazovanje kao oblik obrazovanja koji može doprinijeti održivom razvoju, posebice u visokom obrazovanju (Rončević i Rafajac, 2012), nego na neformalni oblik obrazovanja. Izviđaštvo kao oblik neformalnog obrazovanja zbog svojih karakteristika (izviđačka metoda, programska područja i način rada) ima potencijala biti nositeljem odgoja i obrazovanja za održivi razvoj na neformalnoj razini. Zbog nedostatka empirijskih istraživanja o ovoj temi na nacionalnoj i međunarodnoj razini predmet istraživanja ovog rada upravo je odgoj i obrazovanje za održivi razvoj u izviđaštvu.

5.2. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja je dobiti uvid u iskustva predsjednika i predsjednica izviđačkih udruga o implementaciji odgoja i obrazovanja za održivi razvoj u izviđačkom pokretu, s posebnim naglaskom na njihov doživljaj vlastite uloge, odnosno uloge izviđačkih udruga u promociji ove teme.

5.3. Temeljno istraživačko pitanje i specifična istraživačka pitanja

Temeljno istraživačko pitanje:

Kako izviđači u Republici Hrvatskoj doživljavaju svoju ulogu u promociji odgoja i obrazovanja za održivi razvoj?

Način na koji izviđački predsjednici/ce u Republici Hrvatskoj doživljavaju svoju ulogu u promociji odgoja i obrazovanja za održivi razvoj promatrao se kroz tri razine: kognitivnu, afektivno-motivacijsku i bihevioralnu razinu. Kognitivna razina odnosi se na njihovu

konceptualizaciju održivog razvoja i svijest o važnostima pitanja održivog razvoja. Afektivno-motivacijska razina odnosi se na interes svih aktera izviđačkog pokreta za pitanja održivog razvoja (djecu, mlade, izviđačke voditelje, predsjednike/ce i lokalnu zajednicu) te na motivaciju za rad na održivoj budućnosti. Bihevioralna razina odnosi se na konkretne aktivnosti i inicijative kojima izviđački pokret promovira održivi razvoj i implementira aspekte odgoja i obrazovanja za održivi razvoj. Prema tome postavljena su tri specifična istraživačka pitanja:

Specifična istraživačka pitanja:

1. Kako izviđački predsjednici/ce definiraju održivi razvoj i što misle o važnosti održivog razvoja?
2. Kakav je interes izviđača za teme održivog razvoja?
3. Doprinose li izviđači i kroz koje aktivnosti odgoju i obrazovanju za održivi razvoj? Na koje izazove nailaze izviđači kada je riječ o implementaciji odgoja i obrazovanja za održivi razvoj?

5.4. Metoda i postupci prikupljanja podataka

Za potrebe istraživanja korišten je kvalitativni istraživački pristup, odnosno provedeni su polustrukturirani intervjui. Kada je riječ o nedovoljno istraženom fenomenu, češća je upotreba kvalitativnog pristupa jer nam ono omogućuje dubinsko ulaženje u temu i dublji uvid u razumijevanje istraživane pojave kroz iskustva sudionika (Milas, 2005). Odabrana metoda prikupljanja podataka je polustrukturirani intervjui u svrhu čega je izrađen protokol intervjua (*Prilog 1.*). Intervjui nam omogućuju detaljnije prikaze dosadašnjih iskustava sudionika istraživanja.

5.5. Provedba istraživanja

Pronalazak sudionika istraživanja olakšan je zbog dostupnog popisa članica udruga Saveza izviđača Hrvatske pronađenog na mrežnoj stranici SIH-a (*Prilog 2.*). Sudionike se kontaktiralo putem e-pošte njihovih udruga s upitom o voljnosti i spremnosti za sudjelovanjem u istraživanju za potrebe pisanja diplomskog rada. Pritom je navedena tema rada, način na koji bi se istraživanje provelo, okvirno vrijeme provedbe te informacije o anonimnosti i zaštiti podataka. Nakon pristanka sudionika za sudjelovanjem u istraživanju poslan je Doodle obrazac gdje su sudionici označavali vrijeme koje im odgovara za provedbu, a neposredno prije provedbe poslan je informirani pristanak (*Prilog 3.*) koji je sadržavao informacije o temi istraživanja,

postupku prikupljanja podataka, mogućim rizicima i dobitima za sudionike, pravu na odbijanje i odustajanje, povjerljivost te dostupne izvore informacija.

Intervjui su se provodili u *online* okruženju putem Zoom platforme tijekom svibnja 2023. godine. Tijekom intervjuja se od sudionika usmenim putem zatražila suglasnost za snimanje intervjuja s ciljem izrade transkripta potrebnog za analizu podataka. Intervjui su trajali između 15 i 60 minuta, a snimljeni su na osobnom računalu i mobitelu.

5.6. Uzorak istraživanja

Uzorak istraživanja sačinjavali su predsjednici i predsjednice izviđačkih udruga iz svih regija u Republici Hrvatskoj, a prema dostupnom popisu izviđačkih udruga koje su članice Saveza izviđača Hrvatske, populaciju trenutno čini 58 članica. Članice dolaze iz 6 različitih regija: Regija „Jug“, Regija „Zapad“, Regija „Istok“, Regija „Sjever“, Regija „Centar“ i Regija „Zagreb“ (SIH, 2015). Uzorak istraživanja čini 11 sudionika (5 muškaraca i 6 žena), odnosno po 2 sudionika iz svake regije, osim Regije „Sjever“ gdje je provedeno istraživanje samo sa jednom izviđačkom udrugom. Sudionici su odabrani samo po jednom kriteriju različitosti, regiji u kojoj je locirana njihova izviđačka udruga. Razlog odabira ovog kriterija leži u potencijalno različitim iskustvima provedbe izviđačkih aktivnosti pa tako i onih povezanih sa održivim razvojem. Naime, postoji mogućnost da se u pojedinim regijama aktivnosti odgoja i obrazovanja za održivi razvoj provode češće zbog samih specifičnosti njihovog kraja, financijskih mogućnosti za provedbu tih aktivnosti, veličini udruge, odnosno brojnosti članova koji će inicirati akcije ovakvog tipa ili pak okruženja (urbano/ruralno) koje im omogućuje provedbu takvih aktivnosti. Predsjednici/ce udruge odabrani su zbog važnosti njihove pozicije u pojedinim izviđačkim udrugama. Predsjednici/ce su ti koji imaju pregled nad cjelokupnim radom pojedine udruge, predstavljaju svoje izviđačke udruge te su upoznati sa svim akterima, od izviđačkih voditelja do djece i mladih koji sudjeluju kao aktivni članovi udruge. Smatra se da predsjednici/ce dobro poznaju sve aspekte rada udruge pa tako i aktivnosti koje se provode s ciljem promocije odgoja i obrazovanja za održivi razvoj. Opći podaci o sudionicima istraživanja prikazani su u *Tablici 1*.

Tablica 1.

Opći podaci o sudionicima

ŠIFRA SUDIONIKA	REGIJA	TRAJANJE INTERVJUA
MCE0405	Centar	27:54 min.
ŽCE0905	Centar	16:29 min.
MZG0905	Zagreb	25:38 min.

ŽZG2205	Zagreb	18:56 min.
ŽIS0905	Istok	57:49 min.
MIS1005	Istok	21:05 min.
ŽZA0505	Zapad	23:25 min.
ŽZA2305	Zapad	15:29 min.
ŽJU0805	Jug	32:37 min.
MJU1205	Jug	47:36 min.
MSJ2405	Sjever	22:08 min.

5.7. Obrada i analiza podataka

Prilikom obrade kvalitativnih podataka dobivenih tehnikom intervjua, koristila se tematska analiza, koja nam omogućava precizno i detaljno kategoriziranje podataka u određeni broj tema ili deskriptivnih kategorija, slijedeći specifična istraživačka pitanja. Tematska analiza smatra se temeljnom metodom kvalitativne analize te nudi pristupačan i fleksibilan pristup analizi podataka (Braun i Clarke, 2006). Navedeno se postiglo kroz iščitavanje transkripta provedenih intervjua te kroz kreiranje trirazinske mreže (Slika 3.) koja je sastoji od globalne (nadređene), organizirajućih i temeljnih tema. Globalna tema odgovor je na temeljno istraživačko pitanje, dok su organizirajuće teme odgovori na specifična istraživačka pitanja. Temeljne teme izdvojene su iz transkripata intervjua te predstavljaju teme najnižeg reda, a organizirajuće teme sumiraju one temeljne u veće, šire teme (Attride-Stirling, 2001).

5.8. Instrument istraživanja

U istraživanju se koristio polustrukturirani intervju u svrhu čega je izrađen protokol intervjua (*Prilog 1.*) koji se sastojao od 4 glavne teme te nekoliko potpitanja ovisno o temi. Pitanja koja su postavljena na početku intervjua odnosila su se na općenite informacije o udruzi s ciljem stvaranja opuštene atmosfere u istraživanju. Dalje su postavljena pitanja slijedila specifična istraživačka pitanja osvrćući se na definiranje koncepta održivog razvoja, motivaciju i interes za pitanja održivog razvoja, aktivnosti koje se organiziraju, a povezane su s temom održivog razvoja, potom dok se posljednja tema odnosila na izazove s kojima se predsjednici i predsjednice izviđačkih udruga susreću po pitanju odgoja i obrazovanja za održivi razvoj u izviđaštvu i općenito. Na koncu intervjua sudionici su imali priliku dodatno prokomentirati temu, osvrnuti se na nešto što smatraju važnim što nije bilo pokriveno prethodnim pitanjima.

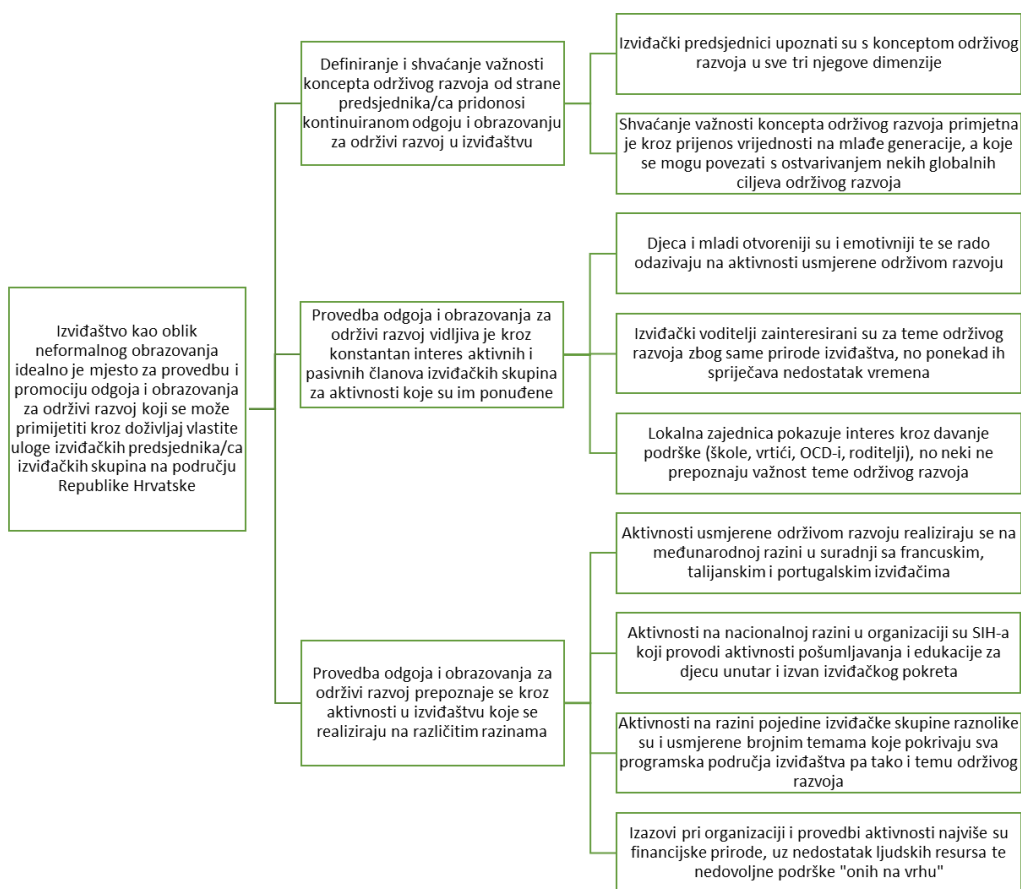
5.9. Etičke dileme

Istraživanje je provedeno u skladu s Etičkim kodeksom Sveučilišta u Rijeci. Prije provedbe intervjua sa sudionicima zatražio se pisani informirani pristanak za sudjelovanje u istraživanju te se nakon toga i usmenim putem zatražio pristanak gdje je naglašeno da je sudjelovanje dobrovoljno i da u bilo kojem trenutku mogu odustati. Ono što je osiguralo privatnost sudionika tijekom i nakon istraživanja jest dodijeljena šifra što ne omogućuje prepoznavanje stvarnih imena predsjednica i predsjednica, a identitet sudionika/ca ostao je poznat samo istraživačici. Samo istraživanje imalo je potencijalne koristi i za same sudionike, pod pretpostavkom da će više istraživati i baviti se pitanjima održivog razvoja u svojim izviđačkim udrugama.

6. ANALIZA I RASPRAVA O REZULTATIMA ISTRAŽIVANJA

Analiza podataka dobivenih tehnikom intervjua razrađena je pomoću tematske analize koja predstavlja metodu za identifikaciju, analizu i izvješćivanje o obrascima, odnosno temama unutar „sirovih“ podataka (Braun i Clarke, 2006). Rezultati kvalitativnog istraživanja predočeni su kroz globalnu temu, organizirajuće teme i pripadajuće im podteme (temeljne teme) prema modelu Attride-Stirling (2001) ovisno o dobivenim odgovorima sudionika što se može iščitati u prikazanoj *Slici 3*. Iz transkripata intervjua prezentirani su odgovori sudionika kroz odabrane verbatimne koji su poslužili kao dokazi za ilustraciju pojedinih tema. Globalna tema predstavlja odgovor na temeljno istraživačko pitanje *Kako izviđači u Republici Hrvatskoj doživljavaju svoju ulogu u promociji odgoja i obrazovanja za održivi razvoj?*, dok su organizirajuće teme odgovori na specifična istraživačka pitanja.

Slika 3. *Struktura tematske trostrazinske mreže*

6.1. Definiranje i shvaćanje važnosti koncepta održivog razvoja

Sudionici/ce istraživanja, odnosno predsjednici i predsjednice izviđačkih udruga iz svih regija na području Republike Hrvatske shvaćaju važnost koncepta održivog razvoja za sadašnje i buduće generacije te ga uspješno povezuju s misijom izviđačkog pokreta navodeći pritom vrijednosti koje prenose na mlađe generacije, a koje su usko vezane uz održivi razvoj, njegove dimenzije i neke od globalnih ciljeva.

6.1.1. Definiranje koncepta održivog razvoja

Izviđački predsjednici/ce vide održivi razvoj kao „sustav u društvu koji može sam sebe konstantno, ajmo reć' rebutat“ (ŽJU0805); „sve ono što doprinosi tomu da ne štetimo ustvari niti sebi, niti društvu, niti lokalnoj zajednici, niti zemlji u cjelini“ (ŽZA0505); potom „stvoriti ljude koji su spremni dati nekom drugom, dati dio sebe... promišljati da smo dio jednog okruženja, prirode i društva kao ljudi, da nismo jedinke“ (ŽIS0905) te „korištenje resursa kojih imamo u najboljem i najracionalnijem mogućem smislu“ (ŽZG2205). Upravo se ovakva različita shvaćanja održivog razvoja pojavljuju u definicijama autora iz literature. Primjerice, Lozano (2008) je identificirao pet kategorija definicija održivog razvoja. Neki od sudionika/ca definirajući održivi razvoj fokus stavljaju na ograničenost resursa što je na tragu ne-okolišne degradacijske perspektive koju navodi autor Lozano u kojoj je okolišna dimenzija na prvom mjestu, a ostale dimenzije su zanemarene. „Ograničenje zemljinih resursa i negativne posljedice, to jest utjecaj i eksploatacija, to jest negativni utjecaji na naš okoliš...“ (ŽZA2305). Uz to, naglašena i je intergeneracijska perspektiva kojoj je fokus na dugoročnim posljedicama ljudskog djelovanja te očuvanju okoliša za buduće generacije, a u okviru koje sudionici/ce navode da održivi razvoj „...ne uključuje bilo kakvu devastaciju i nazadovanje, niti buduće eventualne ugroze za bilo koje područje života.“ (ŽJU0805). Također, intergeneracijska perspektiva stavlja naglasak na vremensku perspektivu (Lozano, 2008) što je važno za održivi razvoj jer „prvenstveno moramo zadržat mlade ljude koji mogu razumjet' vrijeme... [održivog razvoja] ne može bit' jer ako vi imate ljude koji još uvijek razmišljaju na način kako je to bilo 70-ih, 80-ih i 90-ih, ako imate stare ljude koji ne shvaćaju promjene, ne možete ništa ni napraviti.“ (MJU1205).

Dio sudionika održivi razvoj povezoao je s konkretnim primjerima korištenja javnog prijevoza, recikliranja, čuvanjem prirode, humanitarnim radom, međunarodnom suradnjom, kupnjom proizvoda lokalnih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava (OPG) te dugoročnošću provedbe projekata i programa koje imaju u svojim izviđačkim udrugama. Ovi primjeri upućuju

na upoznatost s konceptom održivog razvoja u sve tri njegove dimenzije – okolišna, društvena i ekonomska dimenzija održivog razvoja. Iako se kroz definiranje koncepta kod nekih izviđačkih predsjednika/ca vidi slabija upoznatost s navedenim, ipak se tijekom intervjua razjasnila slika i ideja o održivom razvoju te naposljetku shvaćanje da su izviđači „*puno toga radili na onom što se danas zove održivi razvoj, još pred puno godina*“ (MSJ2405) te da se u njihovu djetinjstvu „*vjerojatno i tada tako radilo, samo se nije tako zvalo.*“ (ŽCE0905). Sudionici/ce su uspješno povezali održivi razvoj s misijom izviđačkog pokreta koja u jednom segmentu naglašava „*stvaranje boljeg svijeta*“ koja je istaknuta u svim izviđačkim udrugama diljem svijeta pa ju tako spominje i Savez izviđača Hrvatske i Svjetska organizacija izviđačkog pokreta (SIH, 1998; Lonegren, 2011; WSB, 2019). U prilog tomu idu i izjave sudionika/ca:

„Ako pričamo o boljem svijetu onda je uz njega vezan i razvoj, jel... bez razvoja nema niti boljeg svijeta, ostaje onakav kakav je... svaka aktivnost koja je usmjerena održivosti i povećanju kvalitete prirode u kojoj boravimo, usmjerena je poboljšanju svijeta u kojem živimo, odnosno koji ostavljamo budućim generacijama. Sve to ovisi o nama.“ (MCE0405)

„Održivi razvoj, sam u sebi, znači stvaranje boljeg svijeta zbog, jel... mi radimo na boljoj budućnosti, a bolja budućnost znači i bolji budući svijet.“ (MIS1005)

Definirajući održivi razvoj sudionici/ce kroz primjere naglašavaju i neke od načela održivosti koje spominju autori Waas i sur. (2011). Načelo pravičnosti vidljivo je u ideji da moramo znati „*živjeti jedan s drugim, jedan za drugog*“ (MSJ2405), a u izviđačima je „*...ta neka uzajamna briga starijih za mlađe ubiti temelj.*“ (MZG0905), dok je spomenuto načelo pravičnosti temeljno načelo održivosti (Waas i sur., 2011). Načelo dinamike nam pomaže shvatiti da se nalazimo u stalnom tijeku promjena, iako jedan sudionik, svjestan promjena koje se događaju oko nas, smatra da „*u vremenu koje se mijenja stalno, naglo, mi se još nismo našli... ne razumimo i ne shvaćamo vrijeme i promjene*“ (MJU1205), u smislu da se izviđači u Republici Hrvatskoj mogu teže prilagoditi promjenama koje dolaze. Suprotno tom mišljenju, jedna sudionica navodi kako se izviđači ponašaju „*...u skladu sa održivim razvojem kako postojimo i nama se vrlo lako bilo prilagoditi... um... u toj priči [o održivom razvoju]*“ (ŽIS0905). Načelo normativnosti se pak odnosi na ideju o tome u kakvom svijetu želimo živjeti i kakav svijet želimo ostaviti budućim generacijama. U izviđačima je tako „*prva i osnovna stvar da ostavimo okoliš barem jednako čist kakvim smo ga i našli*“ (MIS1005) „*ili sve isto ili eventualno malo bolje*“ (ŽZA0505). Također, ideja o svijetu kakav žele jasno iznosi jedna sudionica „*Ja želim svojoj djeci, svojim unucima nešto ostaviti da bude planete čista, da im bude društvo pravedno... da imaju mogućnosti jednake i tako dalje.*“ (ŽJU0805). Sva su ta

načela zapravo i vidljiva u izviđačkom pokretu u cijelosti, a najbolje će se prikazati u daljnjem tekstu kroz vrijednosti koje se prenose na djecu i mlade te kroz aktivnosti koje se realiziraju u izviđačima.

6.1.2. Prijenos i usvajanje vrijednosti

Da izviđački predsjednici/ce pridaju važnost konceptu održivog razvoja govore i vrijednosti koje oni kao predsjednici/ce, ali i izviđački voditelji/ce prenose na djecu i mlade te ukazuju na primjenu odgoja za održivi razvoj u izviđaštvu. Vrijednosti koje se nastoje prenijeti odnose se na ljubav prema prirodi, očuvanje prirode i čovjekova okoliša: „*Pazite, mi ih odgajamo od malena da prvo, održavanje prirode mora bit' na prvom mjestu, da ono što si naša, da moraš ostavit' na isti način.*” (MJU1205). Nadalje, vrijednosti koje se prenose odnose se i na međugeneracijsku solidarnost, poticanje samostalnosti, samopouzdanja, poštivanje i odgovornost prema prirodi, ali isto tako poštivanje i odgovornost prema samima sebi, prema drugim ljudima u svojoj zajednici, društvu u cjelini te Bogu. Održivi razvoj prepoznaje da su resursi na našem planetu ograničeni te da je potrebno odgovorno koristiti te resurse (IUCN, 1980) kako bismo osigurali dugoročnu održivost, a upravo „*ono što dobivaš od izviđača jest odgovornost*“ (MJU1205). Po pitanju poštivanja i odgovornosti prema Bogu, kao nekakvim duhovnim vrijednostima koje se prenose, jedan sudionik naglašava kako je življenje „*sukladno prirodnim ili Božjim zakonima*” (MSJ2405) bit održivog razvoja. Nadalje, djecu i mlade uči se empatiji, druželjubivosti, otvorenosti, poštivanju različitosti, toleranciji, inkluziji, a sve te navedene vrijednosti mogu se usporediti s društvenom dimenzijom održivog razvoja. „*Učimo empatiji, učimo o prihvaćanju i toleranciji kolega*” (ŽJU0805); „*Nastojimo djeci i mladima usaditi... tu neku ljubav prema ljudima općenito. I pomaganjem, zaboravio sam, bitna stvar služenje i pomaganje drugima, to je jedan od stupova udruge.*” (MIS1005). Dakle, potiče ih se da služe zajednici čiji su članovi, da rade u timu i surađuju jedni s drugima, da budu aktivni građani te da sebe vide kao građane svijeta što otvara put održivom razmišljanju. Vrijednosti koje su navedene duboko su ukorijenjene u izviđački pokret od samih početaka, odnosno naglašavao ih je i Baden Powell, osnivač izviđačkog pokreta. Da izviđaštvo ne prenosi samo vrijednosti očuvanja prirode i okoliša, u prilog ide argument jedne sudionice koja naglašava da dijete iz izviđača izlazi kao osoba koja:

„promišlja da je cijeli svijet je lijep ukoliko je različit, da prvo treba stvoriti neku obavezu, izvršiti neku obavezu da bi se stvorilo neko pravo, da o našem zdravlju prije svega mi trebamo razmišljati i promišljati, a ne netko drugi. Da, ovaj, da učimo za sebe, a ne za

neko drugog, da pomognemo drugom jer nismo mi, ne možemo mi biti zadovoljni ako naše okruženje nije zadovoljno” (ŽIS0905)

Vrijednosti koje se prenose indirektno mogu se identificirati s nekim ciljevima održivog razvoja. S obzirom na to da su neki od pokazatelja siromaštva i socijalna diskriminacija, isključivanje i izostanak sudjelovanja u donošenju odluka (ODRAZ, 2015), izviđački se pokret kroz fokus na „...te neke općeljudske vrijednosti, na neisključivost, na prihvaćanje svakoga...“ (MIS1005) potvrđuje u provedbi cilja 1 koji je usmjeren na okončanje siromaštva. Također, u izviđačkim udrugama djeca, mladi i voditelji sudjeluju u kreiranju aktivnosti te u donošenju odluka. Participacija u donošenju odluka jedna je od karakteristika društvene dimenzije održivog razvoja (Gericke i sur., 2018), a važan je dio iskustvenog učenja, odnosa učenja kroz rad u okviru obrazovanja i odgoja za održivi razvoj (WSB, 2019a). Nadalje, promišljanje o raspodjeli, konzumiranju i kupnji hrane od strane OPG-ova te s tim u vezi i unapređivanje kvalitete prehrane uz „dan bez mesa“ (MZG0905) unaprijedit će ruralni razvoj usmjeren pojedincima, odnosno povećat će produktivnost malih poduzeća (cilj 2), ali i potaknuti na promišljanje o odgovornoj potrošnji i proizvodnji (cilj 12) (ODRAZ, 2015). Prenoseći vrijednosti zdravih navika te izbjegavanje štetnih navika, kao i briga o sigurnosti djece, prema jednom odgovoru sudionika prvotna je zadaća izviđača: „...pokazati se kao jedan partner koji brine o sigurnosti te djece koja ih odvlači od svih nepoželjnih oblika ponašanja...“ (MCE0405) usmjeravajući svoje djelovanje na dobrobit svih ljudi na zemlji, blagostanje i kvalitetu života (cilj 3). Cilj 4 naslanja se na kvalitetno obrazovanje. U tom smislu potrebno je stjecati znanja i vještine o održivom razvoju kroz edukacije i održivi stil života koji je bio jasno prikazan kroz aktivnosti koje se realiziraju u izviđačkim udrugama. Izviđački voditelji nastoje kroz rad prevenirati nasilje, educiraju djecu i mlade o nenasilnom rješavanju sukoba promovirajući mir i nenasilje, kao i pripadnost globalnoj zajednici kreirajući identitet izviđača kao „građana svijeta“ (MIS1005) što jednim manjim dijelom pokriva realizaciju cilja 16. Kroz programski sadržaj „rad i štednja“ izviđače se uči učinkovitim korištenju pitke vode koji jedan sudionik navodi kao „banalan primjer“ odgoja i obrazovanja za održivi razvoj: „Od toga možemo krenuti, recimo da, na primjer, vodu troše onoliko koliko im treba... da ne teče voda dok peru zube“ (MSJ2405; ŽIS0905) što je ponovno jedan primjer ostvarivanja manjeg dijela cilja 12. Za ostvarivanje cilja 11 Održivi gradovi i zajednice, ali i cilja 15 Očuvanje života na zemlji, izviđači prenose vrijednosti očuvanja zelenih površina. Ovdje se izdvaja lokalna inicijativa otpora jedne izviđačke udruge koja je spremno reagirala na odluku lokalne samouprave o uništavanju zelenih površina čime su osvijestili ne samo djecu i mlade u svojoj udruzi, nego i

lokalno stanovništvo „...kad vidimo da se devastiraju zelene površine... da sama lokalna samouprava reže neka stoljetna stabla da bi proširili neke štekate, reagiramo.“ (ŽJU0805) u okviru čega je prepoznata potreba izviđača da zaštite prirodne baštine i omoguće pristupe zelenim površinama u svojim zajednicama. Zaključno, u ostvarenju cilja 17 koji se odnosi na učvršćivanje partnerstva, suradnju između različitih institucija te dugoročna ulaganja na svim razinama (ODRAZ, 2015) i sami sudionici ističu kako rade u timovima i potiču suradnju između izviđačkih udruga u Republici Hrvatskoj, no prepoznaju „da biste vi imali jedan održivi razvoj, vi morate imat' potporu onih koji su na vrhu“ (MJU1205) jer bez toga „mi ne možemo napraviti ništa ukoliko nema sinergije između roditelja, obitelji, škole, lokalne zajednice, državne zajednice i tako to sve skupa“ (ŽIS0905).

Naposljetku, shvaćajući važnost održivog razvoja jedna sudionica naglašava kako „...ni djeca, ni roditelji, a čak ni visokoobrazovani ljudi nemaju dovoljno spoznaja i saznanja što je to stvarno održivi razvoj, kao što nemaju ni dovoljno spoznaja i saznanja što to izviđaštvo nudi društvu.“ (ŽIS0905). U tom smislu potrebno je više informiranja o pojmu održivog razvoja i vrijednosti izviđačkog pokreta koji po tom pitanju može puno napraviti. Informacije tako trebaju biti usmjerene svima u društvu te ukazati na to da izviđači odgajaju i obrazuju nadolazeće generacije u njihovu cjelokupnom razvoju (WOSM, 2018) pa tako i o održivom razvoju zbog širine izviđačkog programa i „odgoja za život koji je danas sve više i više prisutan“ (ŽIS0905).

6.2. Interes izviđača za održivi razvoj

Sudionici istraživanja, odnosno predsjednici i predsjednice izviđačkih udruga iz svih regija na području Republike Hrvatske pokazuju interes za teme održivog razvoja. Pritom iz vlastite perspektive procjenjuju kako se djeca i mladi, izviđački voditelji te u manjem opsegu lokalna zajednica senzibilizira za važnost održivog razvoja te koliko su im ove teme zanimljive.

6.2.1. Interes djece i mladih

Sudionici/ce istraživanja ističu kako su djeca i mladi u izviđaštvu otvoreniji ovim temama više nego odrasli, razumiju svrhu, odnosno „puno su emotivniji nego odrasli“ (MCE0405) izviđački voditelji. Djeca i mladi konstantno prate primjer starijih te u njima vide uzore (ŽZA2305; MCE0405) čija ponašanja promatraju te posljedično i usvajaju jer „...djeca se od malena, kad' dođu u izviđače uče da se iza njih ništa ne smije ostavit'“ (MJU1205) čime se djecu i mlade osvještava o važnosti očuvanja okoliša te razvija ekološka svijest. O interesu djece i mladih za teme održivog razvoja govori i velik odaziv na raznolike izviđačke aktivnosti

iz svih područja izviđaštva koje im se nude kroz cijelu godinu te ih rado prihvaćaju. Naravno, postoji i mogućnost odustajanja upravo zbog same prirode izviđaštva koja predstavlja izvaninstitucionalni oblik obrazovanja čime bi zapravo manjak interesa za ove teme vrlo vjerojatno doveo do odlaska iz izviđaštva. Sudionici smatraju da „...je super kod izviđača da im se kroz neki njihov, iskustveno učenje, sudjelovanje na tim akcijama jednostavno usadi ta neka potreba“ odnosno da djeca i mladi „...ne trebaju imati tu preveliku sliku ugroze, globalnih zatopljenja, emisije štetnih plinova, već jednostavno neku potrebu uz... u tom radu, konstantnom radu da... da njima to smeta.“ (ŽJU0805) čime se povećava interes za ove teme. Iako se djeca i mladi rado odazivaju na aktivnosti, ipak jedna sudionica smatra kako nemaju dovoljno razvijenu interakciju s prirodom jer „...njima su stvarnije igrice, nego što im je stvarnije drvo koje imaju u dvorištu... njima je to imaginarno“ (ŽCE0905) odnosno da svijest o važnosti tih tema nije razvijena u onoj mjeri u kojoj bi trebala biti i da bez obzira koliko aktivnosti koje su usmjerene održivom razvoju imali „...mislim da još puno trebamo na tome radit!.“ (ŽIS0905).

6.2.2. Interes izviđačkih voditelja

Da bi se u djeci probudio interes za pitanja održivog razvoja, sudionici smatraju da veliku ulogu u tome imaju izviđački voditelji. „Mi kao starješine smo tu da im kroz nekakvu priču, kroz ne'akve interakciju probudimo interes za to i naravno da su djeca onda zainteresirana.“ (MSJ2405). Izviđački voditelji, prema mišljenju predsjednika/ca mogu se podijeliti u dvije skupine. S jedne strane, izviđački voditelji nisu jednako skloni ovim temama, odnosno nisu dovoljno otvoreni tim pitanjima jer „smatraju da bi se trebali isključivo baviti izviđačkim aktivnostima“ (MCE0405), iako detaljnije proučavanje programskih područja izviđaštva nedvojbeno potiče odgoj i obrazovanje za održivi razvoj, ali uz korištenje druge terminologije. Razlozi nedovoljnog interesa za ove teme sudionici vide u obvezama koje voditelji imaju, to jest nedostatku vremena i kadra koji bi sudjelovao u edukacijama koje se nude u ovom području. S druge strane, sudionici smatraju da im takva pitanja i interes za te teme dolazi „prirodno, normalno“ (ŽZA0505), to im je izrazito bitno „inače ne bi ni radili u ovako nekoj organizaciji“ (ŽJU0805). Interes je vidljiv jer „...od inicijativa pojedinih voditelja i dolaze neke ideje, u kojima mijenjamo navike koje smo imali u dosadašnjem radu.“ (MZG0905). Izviđački voditelji tako prenose svoja znanja, vještine, vrijednosti i navike na mlađe generacije te potiču razvoj takvih ponašanja koja u djeci i mladima bude interes za pitanja održivog razvoja i osiguravaju održivu budućnost. Oni usmjeravaju dio svog volontiranja i svojih aktivnosti na očuvanje okoliša i na održivi razvoj općenito te vide prilike za učenje koje priroda nudi.

6.2.3. *Interes lokalne zajednice*

Kroz razgovore sa sudionicima generirana je tema interesa lokalne zajednice za teme održivog razvoja i interesa za izviđački pokret u cijelosti. S obzirom na to da djeca i mladi sudjeluju u gotovo svim izviđačkim aktivnostima tijekom cijele kalendarske godine, uz izviđačke voditelje oni se mogu smatrati aktivnim članovima izviđačkih udruga jer plaćaju godišnju članarinu i sudjeluju u organizaciji i realizaciji tih aktivnosti. Lokalna zajednica u ovom se kontekstu može smatrati pasivnim članom izviđačkih udruga jer sudjeluju samo u odabranim aktivnostima, odnosno onim aktivnostima koje im pojedina izviđačka udruga tijekom godine ponudi. Primjerice, roditelji, organizacije civilnog društva, vrtići i škole do sada su sudjelovali u aktivnostima „...tradicijskog karaktera, a opet vezano uz prirodu i uz ekologiju... aktivnosti pošumljavanja” (MCE0405) te „*Imamo ono Betlehemsko svjetlo mira*” (ŽJU0805).

Tako je zapravo kroz iskustva sudionika/ca primijećeno kako je lokalna zajednica podijeljena na one koji prepoznaju i one koji ne prepoznaju važnost ove tematike te vrijednost izviđaštva općenito. S jedne strane, roditelji djece i mladih u izviđačkim udrugama daju veliku podršku izviđačima i svemu što oni nude te vide vrijednost u cjelokupnom razvoju svoje djece. U prilog tome ide i sljedeća izjava jedne majke „*poslala sam dijete, a vratili ste mi zrelog čovjeka*“ (ŽIS0905). Uz to, vidljiva je i podrška škole, vrtića i organizacija civilnog društva iz lokalnih zajednica koje prepoznaju važnost ove tematike te su im uvijek susretljivi. S druge strane, lokalna se zajednica u nekim sredinama ne zanima za teme održivog razvoja i izviđaštva općenito. Naime, „*lokalne samouprave slabo prepoznaju važnost ovako neke organizacije*“ (ŽJU0805), slab je odaziv lokalne zajednice na aktivnosti koje izviđači nude i neki roditelji ne prepoznaju vrijednost u izviđačkim aktivnostima, iako su njihova djeca aktivni članovi izviđačkih udruga.

6.3. *Provedba odgoja i obrazovanja za održivi razvoj*

Sudionici istraživanja su kroz raznolike aktivnosti koje provode u svojim izviđačkim udrugama prenijeli vlastita iskustva u provedbi odgoja i obrazovanja za održivi razvoj kroz cjelokupan rad svojih izviđačkih udruga. Aktivnosti su podijeljene na one koje se realiziraju na razini izviđačke udruge, potom one koje se realiziraju na nacionalnoj razini i uglavnom su u organizaciji Saveza izviđača Hrvatske te one koje se realiziraju na međunarodnoj razini, izvan granica Republike Hrvatske. Uz to, prepoznati su i brojni izazovi s kojima se izviđački predsjednici/ce suočavaju pri implementaciji odgoja i obrazovanja za održivi razvoj.

6.3.1. Aktivnosti na međunarodnoj razini

Kroz razgovore sa sudionicima/cama najmanje je navedeno onih aktivnosti koje njihove izviđačke udruge realiziraju na međunarodnoj razini, odnosno izvan Republike Hrvatske, čak i kada te međunarodne aktivnosti nisu povezane s održivim razvojem. Većina izviđačkih udruga nije sudjelovala na međunarodnim aktivnostima vezanima uz održivi razvoj jer su više „...okrenuti prema nacionalnom i među udrugama.“ (MSJ2405). Razloge sudionici još pronalaze u nedostatku vremena za pisanje projekata i njihovoj provedbi zbog velikog broja aktivnosti u samoj udruzi. Iako nisu osobno sudjelovali, sudionici/ce ipak prepoznaju međunarodne aktivnosti koje su realizirane od strane drugih izviđačkih udruga, poput „Izviđačkih koraka za održivi razvoj... Znam da su čak ostvarili neku prekograničnu suradnju“ (MCE0405), a riječ je o projektu Izviđačkog kluba „Javor“ iz Osijeka. Izviđačke udruge koje su sudjelovale na međunarodnim akcijama vezanima uz održivi razvoj spominju suradnju s francuskim, talijanskim i portugalskim izviđačima. Naime, iz jedne je izviđačke udruge samo jedna članica sudjelovala na aktivnosti u Portugalu „...kad su imali nešto sa mladima, nešto na temu tog održivog razvoja.“ (ŽZA0505). Drugi primjer koji se ističe je „...čišćenje okolice našega grada u kojem su sudjelovali i izviđači koji nisu dakle iz naše države, htjeli nekako pomoći zajednici u kojoj se trenutno nalaze.“ (ŽZA2305) te naposljetku sudjelovanje jedne izviđačke udruge na Jamboree kongresu koji okuplja izviđače iz cijeloga svijeta.

6.3.2. Aktivnosti na nacionalnoj razini

Aktivnosti na nacionalnoj razini česte su u izviđačkim udrugama te je tako osam izviđačkih predsjednika/ca spomenulo Boranku kao projekt kojeg organizira Savez izviđača Hrvatske gdje rado sudjeluju i uvijek ga podržavaju. Boranku opisuju kao „prvu kampanju od koje je sve krenulo“ (MZG0905), „jedan dobar primjer pošumljavanja“ (MSJ2405) i kao „jednu od najpoznatijih u zadnjih nekoliko godina“ (ŽIS0905). Iskustva se djece i mladih koja su sudjelovala na Boranci mogu opisati kroz riječi jednog sudionika: „ta su dica sa užitkon trčala i sadila i pazila da to bude posađeno kako treba, ne da bude fušerajski, nego da bude odrađeno baš onako kako treba, sa užitkon.“ (MJU1205) što je još jedan pokazatelj velikog interesa za ovu temu. Također, sudionici smatraju da je Boranka put kojim je izviđaštvo izašlo u javnost te jedna akcija po kojoj su postali prepoznati. S obzirom na to da je Boranka proširena i na Makedoniju, može se smatrati i kao međunarodna aktivnost na kojoj sudjeluju izviđači, a usko se veže uz održivi razvoj, odnosno ostvarivanje globalnog cilja 15 – Očuvanje života na zemlji (ODRAZ, 2015). Nadalje, kao veći projekt na nacionalnoj razini izdvaja se Co2mpensating by planting te u okviru njega Šumoborci gdje se osim pošumljavanja provode radionice za djecu,

odnosno „*idu po školama, educiraju djecu*“ (ŽIS0905) o važnosti zaštite okoliša. Na radionicama Šumoboraca sudjelovalo je pet izviđačkih udruga, također u organizaciji SIH-a. Co2mpensating by planting jedna sudionica opisuje kao kampanju „...*koja se odnosi na CO2 otisak i u sklopu koje se održavaju radionice za osnovnoškolce i srednjoškolce... najstrukturiraniji pristup tome koji imamo u Hrvatskoj.*“ (ŽZG2205). Upravo zbog podizanja svijesti djece i mladih, edukacije koja im se nudi o posljedicama, načinu ublažavanja i suzbijanja klimatskih promjena (ODRAZ, 2015) ova je kampanja jednim dijelom primjer ostvarivanja globalnog cilja 13 koji je usmjeren zaštiti klime. Naposljetku, iako jedna izviđačka udruga nije u velikoj mjeri uključena u aktivnosti koje nudi SIH, ipak prepoznaju da „*redovito imaju neke obrazovne sadržaje*“ (MIS1005) na temu održivog razvoja. Preostale aktivnosti u kojima izviđači sudjeluju odnose se na kampanju Zasadimo drvo, ne budi panj, potom zborovanja, igre poletaraca i smotre, šumsku školu, a tu su i humanitarne akcije na nacionalnoj razini koje su bile usmjerene obiteljima stradalima u potresu, odnosno kampanja Happycentar. Upravo su ovakve aktivnosti humanitarnog karaktera, kao što su posjete ugroženim obiteljima, način na koji se može ostvariti cilj 10, odnosno smanjenje nejednakosti, iako pokriva samo jedan manji segmente toga globalnog cilja. Za kraj, jedna sudionica uviđa potrebu za organizacijom još takvih aktivnosti na nacionalnoj razini koje se vežu uz temu održivog razvoja:

„Mislim da upravo... da bismo svi trebali uvoditi takve aktivnosti i da bi definitivno na razini Saveza trebali kao voditelji razgovarati o tome da to bude što češće, da mlade, to jest da članove i ostale senzibiliziramo o tim temama jer resursi nisu beskonačni.“ (ŽZA2305)

6.3.3. Aktivnosti na razini izviđačkih udruga

Aktivnosti na razini pojedine izviđačke udruge raznolike su i usmjerene brojnim temama koje pokrivaju sva programska područja izviđaštva „...*od poznavanja izviđaštva, povijesti moje domovine, zavičaja, kulture, orijentacije, boravka u prirodi i šatora... biljni i životinjski svijet, rad i štednja.*“ (ŽIS0905), „...*stvarno se trudimo pokriti sve aspekte... znači nema što ne radimo*“ (ŽJU0805) što upućuje na integriranost svih dimenzija održivog razvoja u izviđačkom programu. Svaka izviđačka udruga jednom godišnje organizira višednevnu aktivnost ljetnog kampiranja koje još nosi nazive poput bivakovanja, logorovanja ili taborovanja, čak i eko-kampiranja (ŽZA0505), potom zimovanja i izlete. Pri organizaciji aktivnosti nastoji se što više koristiti javni prijevoz, točnije putovanja vlakom koja su za djecu i mlade besplatna u Republici Hrvatskoj što pomaže u ostvarivanju cilja 11 koji se odnosi na održive gradove i zajednice (ODRAZ, 2015). „...*trudimo se da se što više koriste, recimo, javni prijevoz.*“ (MZG0905).

Iako se kampovi i ostale aktivnosti nastoje provoditi bez tehnologija, ipak u nekim udrugama „...povremeno upotrebljavamo taj isti mobitel u svrhu edukacije.“ (ŽCE0905). U višednevne aktivnosti pripada i provedba projekata u pojedinim udrugama. Tu su, već spomenuti projekt Izviđačkim koracima za održivi razvoj, potom projekt Izviđači štite okoliš te Stori po svoju „koji je uključivao radionice održivog razvoja“ (ŽZA0505).

Ostale aktivnosti su jednodnevne i mogu se povezati s dimenzijama održivog razvoja. Aktivnosti koje sudionici/ce navode u najvećoj se mjeri odnose na bavljenje okolišnom dimenzijom održivog razvoja, no, naravno, sudionici/ce nisu eksplicitno navodili da su te aktivnosti izrazito usmjerene baš ovoj dimenziji. Takve su aktivnosti primjerice posjete zoološkom i botaničkom vrtu, predavanja o životu pčela, recikliranje, planinarenje, akcije čišćenja potoka i šuma, radionice digitalnog otpada, ekološke radionice izrade predmeta od drveta, šivanja i STEM radionice. Dodatno, obilježavanje važnih svjetskih dana neizostavna je aktivnost, a pritom se obilježavaju svjetski dan šuma, vode i Dan planeta Zemlje. Sa društvenom dimenzijom mogu se povezati aktivnosti upoznavanja i služenja u lokalnoj zajednici, pomoć starijima i nemoćnima, posjete udrugama slijepih i invalida, edukacije prve pomoći sa Crvenim križem, duhovne i humanitarne aktivnosti. Upravo se kroz razdoblje pandemije i potresa povećao broj aktivnosti humanitarnog karaktera u brojnim udrugama prilikom čega su se izviđači vodili svojim motom „Budi pripravan!“ jer „...ako mi izviđači sad stanemo, u situaciji kada je baš ono, neki problem, onda u suštini... ne dajemo tu svoju pravu sliku stanja jel mi smo ti koji trebamo se prilagoditi određenoj životnoj nepogodi...“ (ŽIS0905). Zanimljivo je kako su dvije sudionice spomenule kako rade u obrazovnom sektoru i upravo su one navodile više aktivnosti koje bi se mogle povezati prvenstveno s društvenom dimenzijom održivog razvoja, a tek onda i s ostalim dimenzijama. Društvena dimenzija odnosi se i na njegovanje kulturne baštine (Vukelić, 2021) pa tako izviđači posjećuju muzeje, kazališta i kina. Obilježavaju dane grada u njihovoj lokalnoj zajednici te tjedan Europe koji je spomenula samo jedna sudionica: „imamo tjedan Europe kad' govorimo o europskim vrijednostima“ (ŽIS0905). Humanitarne aktivnosti izviđača spajaju ekonomsku i društvenu dimenziju gdje se stradlima u potresu i tijekom pandemije pomagalo na različite načine. U tom kontekstu jedna sudionica naglašava kako je humanitarni rad, uz zaštitu okoliša, također dio održivog razvoja. Pri kraju aktivnosti u pojedinim se izviđačkim udrugama provode evaluacije koje izviđačkim predsjednicima/cama i voditeljima/cama daju konkretne povratne informacije o zanimljivosti i korisnosti provedenih aktivnosti.

Izviđačkim je predsjednicima/cama postavljeno pitanje o tome što misle koji je najbolji način edukacije i podizanja svijesti o pitanjima okoliša i održivosti na što je većina sudionika/ca

odgovorila kako bi to trebao biti praktičan, interaktivan iskustveni rad koji je odvija u prirodi. Upravo se priroda smatra najprikladnijim okruženjem koje pomaže u cjelovitom razvoju pojedinca, odnosno osobnom napretku djece i mladih, a takav način rada povezuje neke od elemenata izviđačke metode: priroda, učenje kroz rad, osobni napredak i potpora odraslih (WSB, 2019a). Taj rad bi prije svega trebao biti kontinuiran „...*ukoliko želimo stvarno utjecati na promišljanje osobe da počne promišljati na način održivog razvoja...*“ (ŽIS0905) te prilagođen različitim uzrastima djece i mladih. Kroz iskustveni rad djeca dobivaju potporu odraslih izviđačkih voditelja koja je neophodna za podizanje svijesti o pitanjima okoliša i održivosti. „*Znači, tu je sad samo pitanje ustrajnosti nas odraslih voditelja, koliko ćemo mi prikazati da je nama stalo. Jer ako tu pozitivnu energiju prenesemo na mlade, garantiram da smo uspjeli u njihovom odgoju i da smo ih uspjeli zainteresirati za prirodu i za održivost.*“ (MCE0405) U tome je i ključna uloga jedne takve organizacije civilnog društva koja ima zadatak podići svijest svojih članova o nekom problemu na lokalnoj, nacionalnoj pa i međunarodnoj razini (Bačun i sur., 2012).

Naposljetku, gotovo sve izviđačke udruge imaju vlastite prostorije u kojima provode redovne tjedne patrolne susrete na kojima igrom i zabavom prenose znanja i vrijednosti na djecu i mlade. Igra je u izviđačima osnovna metoda rada, a iskustva starijih članova govore o važnosti i značaju igre gdje odrasla osoba „*polako dolazi do spoznaje, aha, to sam na izviđačima naučio jer nije ni shvatio da je naučio jer se igrao, jel je osnovna metoda igra.*“ (ŽIS0905). Iako imaju vlastite prostorije, većinski se aktivnosti odvijaju vani, u prirodi koju izviđači smatraju svojim domom, prirodnim staništem.

„Priroda je naš dom, tako da moramo razmišljati o njoj, o njenoj održivosti, o njenoj budućnosti i moramo dati svoj doprinos da ta priroda ostane zdrava, odnosno da potičemo njen razvoj.“ (MCE0405)

Značaj prostora u kojem se odvija učenje i razvoj svijesti o konceptima održivosti naglašava i Klockevi (2022) koji ističe da upravo boravak u prirodi uvelike pomaže djeci i mladima da shvate koncept održivosti i njegovu važnost. Izviđačke su aktivnosti na svim razinama ukazale na usmjerenost svim dimenzijama održivog razvoja, a kroz njihov se način rada, odnosno odgoj i obrazovanje za održivi razvoj uočava briga o nadolazećim naraštajima gdje su odgoj i obrazovanje alati koji mogu pomoći u stvaranju održive budućnosti (Rončević i Rafajac, 2012).

6.3.4. Izazovi u organizaciji i realizaciji aktivnosti

S obzirom na to da je članstvo u izviđaštvu dobrovoljno i volontersko javljaju se različiti izazovi s kojima se izviđački predsjednici/ce i voditelji/ce suočavaju pri organizaciji i provedbi

aktivnosti, kako onih koje su povezane s održivim razvojem, tako i ostalih aktivnosti u njihovim udrugama. „*Izazova je masu*“ (ŽJU0805), a razdoblje potresa, odnosno elementarnih nepogoda i pandemije koja je „...*nanijela štetu mnogim izviđačkim udrugama*“ (MCE0405) stvorila je još i veći broj izazova za izviđače na području Republike Hrvatske. Iako vođeni motom „Budi pripravan!“ neke su se izviđačke udruge povukle s radom, dok su druge „*jedni od rijetkih udruga*“ koje su nastavile s radom za vrijeme pandemije, odnosno „*samo smo prilagodili metode*“ (ŽIS0905).

Drugi izazovi vežu se uz financiranje aktivnosti. Često su planinarski domovi nedostupni sa strane financija, odnosno preskupi za najam izviđačkim udrugama, ali se većina izviđačkih udruga trudi pisati i prijavljivati projekte kako bi dobili sredstva potrebna za rad. Uz to, svaka udruga prikuplja godišnju članarinu od svih svojih članova. Nadalje, izazovi se vide i u opadanju brojnosti članova te zadržavanju djece i mladih, odnosno nedostatku motivacije za ostajanjem u izviđaštvu – „*Problem s izviđačima je uglavnom što djeca danas imaju puno više izbora.*“ (MJU1205). S tim u vezi izazov je i mašta i kreativnost koja mora izaći na vidjelo kako bi se ponuđene aktivnosti svidjele djeci i kako bi vidjeli vrijednost u tome. Uz opadanje brojnosti djece i mladih, opada i broj starijih izviđača, odnosno voditelja koji često zbog nedostatka vremena i drugih obaveza ne mogu pronaći vrijeme za edukacije o temama održivog razvoja. Dakle, problem je „*angažiranje punoljetnih osoba koje bi u današnje vrijeme posvetili svoje vrijeme edukaciji za bolje sutra*“ (ŽJU0805).

I dalje se neke udruge suočavaju s izazovom povijesnog nasljeđa koje izviđački pokret vidi kao ideologiju, relikv nekog prošlog vremena, odnosno kao pripadnike „*narodnooslobodilačkih snaga*“ (ŽZA0505), a manje kao nekog „*kome je u interesu kvaliteta života mladih osoba*“ (MCE0405). Izviđaštvo se već dugi niz godina nastoji probiti u društvu, međutim zbog velike konkurencije, velikog broja različitih organizacija civilnog društva, izviđaštvo ostaje „*na margini*“ (MJU1205), „*kao da nismo atraktivni*“ (ŽIS0905). Razlog je tomu i promjena vrijednosti u društvu, odnosno okret prema konzumerizmu, ali i nezainteresiranost politike, lokalnih samouprava, gradova i države u cijelosti za izviđački pokret pa onda i za pitanja održivog razvoja „...*da biste vi imali jedan održivi razvoj, vi morate imat' potporu onih koji su na vrhu.*“ (MJU1205)

Za kraj, izdvojeno je nekoliko iskaza sudionika/ca koji pokazuje njihovu ljubav prema izviđaštvu, pozitivne strane izviđaštva kao pokreta te koliko oni mogu napraviti za dobrobit društva bez obzira na izazove na koje nailaze u svojem radu:

„Ja mogu sa sigurnošću reći da smo barem usadili u djecu bitno... a takve osobe daju kasnije društvo bolju... i za sebe i za druge bolje aktivnosti. Mogu biti pozitivni akteri, pokretači društva.“ (ŽIS0905)

„Te temeljne stvari koje ste naučili kao dijete ćete prenositi u svakodnevnome poslu. I to ostaje duboko u vama, organizacija, povjerenje, rad s ljudima, neke stvari koje idu podsvjesno, ne idu... nisu uvijek tu vidljive, ali zapravo su stvari koje vas izgrađuju kao osobu.“ (MJU1205)

7. ZAKLJUČAK

Održivi razvoj unazad nekoliko desetljeća postaje značajan koncept u mnogim publikacijama, a definira se kao razvoj kojim se zadovoljavaju potrebe današnjih naraštaja pazeći pritom da se ne ugrožavaju mogućnosti budućih naraštaja u zadovoljavanju njihovih potreba (Dresner, 2008; Bačun i sur., 2012). O „Desetljeću obrazovanja za održivi razvoj“, a nakon toga i o Agendi 2030 počele su ovisiti brojne institucije koje provode formalno obrazovanje, međutim, osim vrtića, škola i fakulteta kao institucionalnih oblika obrazovanja i odgoja, fokus je prešao na organizacije civilnog društva koje predstavljaju važnu društvenu grupu s potencijalom za provedbu globalnih ciljeva održivog razvoja (Bačun i sur., 2012). Da bi se uspješno ostvarili globalni ciljevi, potrebno je obrazovanje i odgoj za održivi razvoj koje se smatra ključnim oruđem u ostvarenju svih ciljeva (Lovrić i sur., 2008; Pramling Samuelsson i sur., 2013). Obrazovanje i odgoj za održivi razvoj može podići svijest pojedinca o pitanjima održivog razvoja, razvija vještine, znanja i integrira vrijednosti relevantne za shvaćanje održivosti te končano mijenja ponašanje pojedinca na bolje.

Jedna je od takvih organizacija izviđački pokret koji kroz sva svoja programska područja ima potencijala za provedbu odgoja i obrazovanja za održivi razvoj. Nažalost, neprepoznatost vrijednosti izviđaštva dovela je do manjeg interesa za provedbu empirijskih istraživanja o održivom razvoju u izviđaštvu. Takva istraživanja rijetka su na međunarodnoj razini, a na nacionalnoj uopće ne postoje. Zbog toga je fokus ovog istraživanja bio na iskustvu, odnosno doživljaju izviđačkih predsjednika/ca o mogućnostima provedbe odgoja i obrazovanja za održivi razvoj u jednom neformalnom obliku obrazovanja, kao što je izviđački pokret. Način na koji izviđački predsjednici/ce doživljavaju svoju ulogu u promociji odgoja i obrazovanja za održivi razvoj promatran je kroz tri razine: kognitivnu, afektivno-motivacijsku i bihevioralnu razinu. Kognitivna razina odnosi se na njihovu konceptualizaciju održivog razvoja i svijest o važnostima pitanja održivog razvoja. Afektivno-motivacijska razina odnosi se na interes svih aktera izviđačkog pokreta za pitanja održivog razvoja te na motivaciju za rad na održivoj budućnosti. Bihevioralna razina odnosi se na konkretne aktivnosti i inicijative kojima izviđački pokret promovira održivi razvoj i implementira aspekte odgoja i obrazovanja za održivi razvoj. Podaci su prikupljeni tehnikom intervjuja, dok je za analizu podataka korištena tematska analiza. Cjelokupna struktura trirazinske tematske mreže praćena je specifičnim istraživačkim pitanjima, a analiza odgovora sudionika/ca istraživanja dala nam je odgovore na sva postavljena pitanja sukladno navedenim razinama.

Prvo pitanje glasilo je „*Kako izviđački predsjednici/ce definiraju održivi razvoj i što misle o važnosti održivog razvoja?*“ Rezultati istraživanja upućuju na shvaćanje važnosti koncepta održivog razvoja kroz konkretne definicije i primjere aktivnosti koje nude djeci i mladima u svojim izviđačkim udrugama, kroz vrijednosti koje na njih prenose i koje usvajaju primjerom odraslih izviđačkih voditelja, a održivi razvoj definiraju kroz sve tri njegove dimenzije, okolišnu, društvenu i ekonomsku. Drugo istraživačko pitanje glasi „*Kakav je interes izviđača za teme održivog razvoja?*“, odnosno interes djece i mladih te voditelja, a sve iz perspektive izviđačkih predsjednika/ca. Iz rezultata istraživanja generirana je i tema interesa lokalne zajednice. Iz perspektive predsjednika/ca pokazalo se kako su u najvećoj mjeri djeca i mladi zainteresirani za ove teme, dok su odrasli i lokalna zajednica podijeljeni na one koji su zainteresirani ili nisu zainteresirani za teme održivog razvoja. Pritom, od strane zainteresiranih dolaze različite inicijative za potencijalne aktivnosti usmjerene ovih temama. Posljednjim istraživačkim pitanjem nastojalo se dobiti saznanje o tome „*Doprinosi li izviđači i kroz koje aktivnosti odgoju i obrazovanju za održivi razvoj? i Na koje izazove nailaze izviđači kada je riječ o implementaciji odgoja i obrazovanja za održivi razvoj?*“ Odgovori donose niz aktivnosti na međunarodnoj, nacionalnoj i lokalnoj razini, odnosno razini izviđačke udruge koji idu u prilog provedbi i promociji odgoja i obrazovanja za održivi razvoj u izviđaštvu. Pritom se kroz gotovo sva programska područja može prepoznati ostvarivanje globalnih ciljeva održivog razvoja u pojedinim segmentima. Od izazova izviđački predsjednici/ce izdvajaju financije, elementarne nepogode, manjak podrške od strane vlasti, opadanje brojnosti članova te nedostatak vremena odraslih voditelja.

Specifična istraživačka pitanja dala su odgovor na temeljno istraživačko pitanje „*Kako izviđači u Republici Hrvatskoj doživljavaju svoju ulogu u promociji odgoja i obrazovanja za održivi razvoj?*“. Izviđački predsjednici i predsjednice pokazuju proaktivan stav prema pitanjima održivog razvoja kojeg putem raznolikih vrijednosti (dobronamjernost, sigurnost, nezavisnost, poticaj, tradicija, odgovornost, poštivanje svih i svega...), aktivnosti i interesa za ove teme uspješno prenose na djecu i mlade u izviđačkom pokretu. Njihova je uloga tako opisana kroz konceptualizaciju i ideju o održivom razvoju i njegovoj važnosti, preko motivacije i interesa za pitanja održivog razvoja do ponašanja odnosno konkretnih aktivnosti kojima implementiraju odgoj i obrazovanje za održivi razvoj u izviđaštvu. Sebe i svoju ulogu doživljavaju važnom u promociji odgoja i obrazovanja za održivi razvoj te smatraju da je održivi razvoj oduvijek bio dio izviđaštva, od samih početaka.

POPIS TABLICA I SLIKA

Tablica 1. Opći podaci o sudionicima (str. 22)

Slika 1. Dimenzije i globalni ciljevi održivog razvoja (str. 6)

Slika 2. Elementi izviđače metode (str. 11)

Slika 3. Struktura tematske transnacionalne mreže (str. 24)

LITERATURA

1. Abson, R. i Mace, L. (2009). *World Scout Environment Programme Activities and Factsheets*. World Scout Bureau.
2. AMPEU (2023). *Savez izviđača Hrvatske – Budi moja voda*. Europske snage solidarnosti. <https://www.europskesnagesolidarnosti.hr/hr/sadrzaj/price-o-solidarnosti/primjeri-dobre-prakse/savez-izvidaca-hrvatske/>
3. Arias (2016, kolovoz). *Scouting is a tool for holistic development*. DepED, Division of Malaybalay City. <https://www.depdmalaybalay.net/articles/scouting-is-a-tool-for-holistic-development.html>
4. Asensio-Ramon, J., Álvarez-Hernández, J. F., Aguilar-Parra, J. M., Trigueros, R., Manzano-León, A., Fernandez-Campoy, J. M., i Fernández-Jiménez, C. (2020). The influence of the scout movement as a free time option on improving academic performance, self-esteem and social skills in adolescents. *International journal of environmental research and public health*, 17 (14), 1-10. [10.3390/ijerph17145215](https://doi.org/10.3390/ijerph17145215)
5. Attride-Stirling, J. (2001). Thematic networks: an analytic tool for qualitative research. *Qualitative research*, 1(3), 385-405. <https://doi.org/10.1177/146879410100100307>
6. Bačun, D., Matešić, M. i Omazić, M.A. (2012). *Leksikon održivog razvoja*. Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj.
7. Better World Framework (2022, studeni). *European Sustainability Forum: Moving towards climate impact*. Better World Framework. <https://www.scout.org/news/european-sustainability-forum-moving-towards-climate>
8. Better World Singapore (2022). *World Scout Environment Programme*. Better World Singapore. <https://scout.betterworld.sg/flagship-initiatives/world-scout-environment-programme/>
9. Boranka (2023). *O akciji Boranka*. Boranka. <https://www.boranka.hr/?lq=1>
10. Borić, E., Jindra, R. i Škugor, A. (2008). Promicanje učenja za održivi razvoj na Učiteljskom fakultetu u Osijeku. U: V. Uzelac, L. Vujičić i Ž. Boneta (Ur.), *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj*. (str.325-331). Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci.
11. Boy Scouts of the Philippines (2017). *World Scout Environment Programme*. Boy Scouts of the Philippines. <http://scouts.org.ph/world-scout-environment-programme/>
12. Braun, V. i Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2), 77-101. [10.1191/1478088706qp063oa](https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa)

13. Buzov, I., Cvitković, E. i Rončević, N. (2020). Prema mogućnostima implementacije obrazovanja za održivi razvoj na sveučilištu. *Socijalna ekologija*, 29 (1), 3-25. <https://doi.org/10.17234/SocEkol.29.1.1>
14. Co2mpensating by planting (2023). *CO2MPENSATING BY PLANTING*. <https://www.compensatingbyplanting.com/>
15. Črnjar, K. (2015). Doprinos visokog obrazovanja razvoju i implementaciji obrazovanja za održivi razvoj. U: M. Črnjar (Ur.), *Prvih 30 godina zavoda za prostorno uređenje* (str. 155-164). Zavod za prostorno uređenje PGŽ.
16. Dresner, S. (2008). Introduction. U: S. Dresner (Ur.), *The principles of sustainability* (str. 1-10). Earthscan.
17. Earthtribe (2023). *Saving our planet together, one challenge at a time*. Earthtribe. <https://earthtribe.scout.org/>
18. Fikri, A., Boeriswati, E. i Idris, F. (2018). The Relationship between the Activities Scouting and Self Esteem with Social Skills Scout Penggalang Elementary School. *ICONIC RESEARCH AND ENGINEERING JOURNALS*, 2 (1), 30-34.
19. Gericke, N., Boeve-de Pauw, J., Berglund, T. i Olsson, D. (2018). The Sustainability Consciousness Questionnaire: The theoretical development and empirical validation of an evaluation instrument for stakeholders working with sustainable development. *Sustainable Development*, 27 (1), 1-15. [10.1002/sd.1859](https://doi.org/10.1002/sd.1859)
20. Grad Valpovo (2023). Održana promocija Izviđačkog dječjeg eko centra u sklopu projekta “Zeleno Valpovo”. *Grad Valpovo*. <https://valpovo.hr/2019/10/10/odrzana-promocija-izvidackog-djecjeg-eko-centra-u-sklopu-projekta-zeleno-valpovo/>
21. Hicks, S., i Haladay, J. (2017). *Narratives of Educating for Sustainability in Unsustainable Environments*. Michigan State University Press.
22. Hyde, M. i Kidd, T. (2018). *CHANGING LIVES, STRENGTHENING COMMUNITIES. The Scout Association's 2017 Impact Report*. The Scout Association.
23. IUCN (1980). *World Conservation Strategy*. Gland, Switzerland: IUCN, WWF, UNEP. <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/WCS-004.pdf>
24. izviđači. (2021). *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža*. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=28385>
25. Jang, S. J., Johnson, B. R., Kim, Y. I., Polson, E. C., i Smith, B. G. (2014). Structured voluntary youth activities and positive outcomes in adulthood: an exploratory study of

- involvement in scouting and subjective well-being. *Sociological Focus*, 47 (4), 238-267. [10.1080/00380237.2014.939926](https://doi.org/10.1080/00380237.2014.939926)
26. Kasearu, K., Otstavel, S. i Truusa T.T. (2020). *Scouts in Estonia 2020. Perceived influence of Scouting on personal development, skills and future prospects*. University of Tartu, Institute of Social Studies.
27. Klockevi, I. (2022). *A sustainable Scout: A qualitative study about scout leaders' thoughts about how they transfer sustainable thinking to the young*. [Neobjavljeni diplomski rad]. Linköping University.
28. Kokolari, J., Kokolari, M., Feher, M., Popović, Ž., Kelam, I., Kišmartin, I. i Bogut I. (2020). Projekt „Izviđački koraci za održivi razvoj“ (IKZOR) / Scouting Steps for Sustainable Development project (IKZOR). U: S. Ozimec, I. Bogut, T. Bogdanović, I. Jurčević Agić, V. Rožac, F. Stević, Ž. Popović, B. Bolšec i M. Vereš (Ur.), *Zbornik sažetaka 9. simpozija s međunarodnim sudjelovanjem: KOPAČKI RIT jučer, danas, sutra 2020* (str. 106-109). Javna ustanova „Park prirode Kopački rit“.
29. Lonegren, L. (2011). *Scouting for Sustainable Development. A study of young people environmental views within the scout movement*. [Neobjavljeni diplomski rad]. Lund University.
30. Lonjsko polje (2022, siječanj). Park prirode Lonjsko polje partner na projektu „Zdraviji uz prirodu“. *Novska.IN portal*. <https://pp-lonjsko-polje.hr/park-prirode-lonjsko-polje-partner-na-projektu-zdraviji-uz-prirodu/#>
31. LORA (2019). *Što je održivi razvoj*. LORA – laboratorij održivog razvoja. <http://lora.bioteka.hr/sto-je-odrzivi-razvoj/>
32. Lovrić, I., Vučković, A. i Martinović, V. (2008). MEĐUNARODNIM PROJEKTOM „POZOR! VATRA!“ UKORAK S DESETLJEĆEM OBRAZOVANJA ZA ODRŽIVI RAZVOJ. U: V. Uzelac, L. Vujčić i Ž. Boneta (Ur.), *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj*. (str. 105-109). Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci.
33. Lozano, R. (2008). Envisioning sustainability three-dimensionally. *Journal of cleaner production*, 16 (17), 1838-1846.
34. Messengers of Peace. (2014, srpanj). *Messengers of Peace*. World Scouting. <https://members.scout.org/messengersofpeace>
35. Milas, G. (2005). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Naklada Slap.
36. ODRAZ (2015). *NOVI IZAZOV – Globalni ciljevi održivog razvoja do 2030*. ODRAZ- Održivi razvoj zajednice.

37. Održan prvi festival održivosti „KLIKni na održivo”. (2021, rujan). *Grad Križevci*.
<https://krizevci.hr/odrzan-prvi-festival-odrzivosti-klikni-na-odrzivo/>
38. Pramling Samuelsson, I., Kaga, Y. i Anđić, D. (2013). O konceptu održivog razvoja. *Dijete, vrtić, obitelj*, 19 (74), 2-5.
39. Rockström, J. i Sukhdev, P. (2016, lipanj). The SDGs wedding cake. *Stockholm Resilience Center*. <https://www.stockholmresilience.org/research/research-news/2016-06-14-the-sdgs-wedding-cake.html>
40. Romstein, K. i Balić T. (2008). Sustav vrijednosti studenata i obrazovanje za održivi razvoj. U: V. Uzelac i L. Vujičić (Ur.), *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj* (str. 333-339). Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci.
41. Rončević N. i Rafajac B. (2012). *Održivi razvoj - izazov za sveučilište?* Filozofski fakultet u Rijeci.
42. SIH (Savez izviđača Hrvatske) (1992). *Pripremno razdoblje kategorije izviđača mlađe dobi*. Savez izviđača Hrvatske.
43. SIH (Savez izviđača Hrvatske) (1998). *Temeljne osobine izviđačkog pokreta*. Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva.
44. SIH (Savez izviđača Hrvatske) (2001). *OSNOVE ZA RAD – poletarci, istraživači, izviđači, brđani*. Savez izviđača Hrvatske.
45. SIH (Savez izviđača Hrvatske) (2015). *Statut i statutarne odluke Saveza izviđača Hrvatske*. Savez izviđača Hrvatske.
46. SIH (Savez izviđača Hrvatske) (2018, lipanj). *Boranka*. Savez izviđača Hrvatske.
<https://scouts.hr/blog/2018/06/14/boranka/>
47. SIH (Savez izviđača Hrvatske) (2021). O Savezu. <https://scouts.hr/o-savezu/>
48. SIH (Savez izviđača Hrvatske) (2021a). Udruge članice. <https://scouts.hr/o-savezu/udruge-clanice/>
49. SIH (Savez izviđača Hrvatske) (2022). *Što donosi IPI? Izviđački Put Izazova*. ipi.scouts.hr. <https://ipi.scouts.hr/index.php/naslovna/sto-donosi-ipi>
50. Smojver, V. (2008). ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA OKOLIŠ U DJEČJEM VRTIĆU «SREDNJACI». U: V. Uzelac, L. Vujičić i Ž. Boneta (Ur.), *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj*. (str. 35-41). Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci.
51. Syamsulrizal, S. i Amiruddin, A. (2018). The impact of scout coaching on the change of students' behaviour in Muda Senior High Vocational School Aceh Tamiang, *Annual Civic Education Conference (ACEC 2018)*, 731-734. [10.2991/acec-18.2018.164](https://doi.org/10.2991/acec-18.2018.164)

52. The United Nation Volunteers (2021, studeni). *Global Cultural Jamboree: UNV and the Scouts join efforts for youth empowerment*. UN Volunteers.
<https://www.unv.org/index.php/Success-stories/global-cultural-jamboree-unv-and-scouts-join-efforts-youth-empowerment>
53. UNESCO (2005). *UN Decade of Education for Sustainable Development, 2005-2014: the DESD at a glance*. UNESCO.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000141629>
54. UNESCO (2017). *Education for Sustainable Development: Learning Objectives*. UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002474/247444e.pdf>
55. UNESCO (2020). *Education for sustainable development: A roadmap*. UNESCO.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374802>
56. United Nations (2015). *Transforming our world: The 2030 Agenda for sustainable development*. United nations.
<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>
57. Uzelac, V., Vujičić, L. i Boneta, Ž. (2008). *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj*. Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci.
58. Vukelić, N. (2021). *Prediktori namjere budućih nastavnika da implementiraju obrazovanje za održivi razvoj* [Neobjavljeni doktorski rad]. Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci.
59. Waas, T., Hugé, J., Verbruggen, A. i Wright, T. (2011). Sustainable development: A bird's eye view. *Sustainability*, 3 (10), 1637-1661.
60. World Organization of the Scout Movement (2018). *WORLD ORGANIZATION OF THE SCOUT MOVEMENT: Measuring Scouting's Impact on the Development of Young People*. World Scout Bureau.
61. World Organization of the Scout Movement (2022). *Scouts for SDGs*. World Organization of the Scout Movement. <https://sdgs.scout.org/about-sdgs>
62. World Organization of the Scout Movement (2022a). *European Sustainability Forum: Moving towards climate impact*. World Organization of the Scout Movement.
<https://www.scout.org/news/european-sustainability-forum-moving-towards-climate>
63. World Scout Bureau. (2016). *Messengers of Peace*. World Scout Bureau, Global Support Centre Kuala Lumpur.

64. World Scout Bureau. (2019). *DISCOVERING THE SDGS. An introductory training to the Sustainable Development Goals for Young People*. World Scout Bureau, Global Support Centre Kuala Lumpur.
65. World Scout Bureau. (2019a). *The essential characteristics of Scouting*. World Scout Bureau, Global Support Centre Kuala Lumpur.
66. Zakon o zaštiti okoliša, Narodne novine, 110/07 (2007).

PRILOZI

Prilog 1. Protokol intervjua

Na samom početku našeg intervjua, još Vas jednom lijepo pozdravljam te Vam se zahvaljujem na pristanku za sudjelovanje u intervjuu. Moje ime je Nikolina i u okviru diplomskog rada bavim se temom odgoja i obrazovanja za održivi razvoj u izviđaštvu te je stoga i svrha ovog intervjua dobiti dublje uvide u Vaša iskustva i Vašu perspektivu gledanja na održivi razvoj u izviđaštvu. Zbog svega navedenog važno mi je čuti Vaše mišljenje jer se upravo Vi nalazite na poziciji predsjednika/ce udruge i vjerujem da dobro poznajete sve aktivnosti koje se odvijaju u Vašoj udruzi. Još jednom Vam napominjem da će se razgovor snimati te Vam jamčim potpunu anonimnost tijekom obrade i analize podataka. Tijekom analize podataka Vaš identitet vodit će se po dodijeljenoj šifri, odnosno nigdje se neće prikazivati imena pojedinačnih sudionika. Snimke intervjua bit će dostupne isključivo meni i mojoj mentorici, a rezultati će biti prikazani uglavnom kao odgovori skupine predsjednika i predsjednica izviđačkih udruga na području Republike Hrvatske, osim u slučaju pisanja verbatimima.

Za početak, recite mi ukratko nešto o Vašoj udruzi.

- Čime se bavite?
- Kakve vrste aktivnosti provodite u udruzi?
- Od kojih vrijednosti polazite u radu s djecom i mladima?

Hvala Vam na odgovorima. Sada bih prešla na sam pojam održivog razvoja. Zanima me...

- Što je za Vas održivi razvoj? Kako ga definirate?

(Ako sudionici ne znaju odgovoriti na pitanje, čita im se definicija održivog razvoja komisije Ujedinjenih naroda: „Razvoj kojim se zadovoljavaju potrebe današnjih naraštaja, pazeći pritom da se ne ugrožavaju mogućnosti budućih naraštaja u zadovoljavanju njihovih potreba.”)

- Što izviđački pokret može napraviti da doprinese održivom razvoju?
- Kakva je, prema Vašem mišljenju, posebnost izviđačkog pokreta u promociji održivog razvoja u odnosu na neke druge pokrete ili organizacije?

S obzirom da je Svjetska organizacija Izviđačkog pokreta (WOSM) partner u kampanji akcije za ciljeve održivog razvoja 2030, zanima me...

- Jeste li upoznati s ovom kampanjom?
- Jeste li sudjelovali na međunarodnim akcijama vezanim uz održivi razvoj? Ako da, koje su to akcije?

U redu, hvala Vam na odgovorima. Sljedeća tema odnosi se na konkretne aktivnosti kojima se Vi bavite u udruzi, a koje bi mogle biti povezane s održivim razvojem.

- Postoje li i tko unutar izviđačkog pokreta organizira edukacije, predavanja ili kampove usmjerene temama održivog razvoja?
 - Kakav je interes članova vaše udruge za takve aktivnosti?
 - Koliko, prema Vašoj procjeni, članova Vaše udruge sudjeluje na takvim događajima?
 - Koje vještine i znanja usvajate na takvim događajima?
 - Primjenjujete li stečena znanja i vještine u radu s djecom i mladima? Kroz koje aktivnosti?
- U kakvom se okruženju najčešće odvijaju aktivnosti u Vašoj udruzi?
- Kako izviđački voditelji, iz Vaše perspektive, gledaju na pitanja okoliša i održivosti?
- Kako mladi, iz Vaše perspektive, gledaju na pitanja okoliša i održivosti?
- Jesu li mladi u izviđačkom pokretu zainteresirani za ovakve teme?
 - Ako da, što ih najviše zanima? Možete li dati neki konkretan primjer?
 - Ako ne, jesu li onda voditelji fokusirani na ono što mlade zanima ili ih ipak pokušavaju zainteresirati za teme održivog razvoja i na koji način?

Poznato Vam je da je misija izviđačkog pokreta „...pomoći izgraditi bolji svijet...“,

- ...mislite li da bi uvođenje aktivnosti koja je povezana s održivim razvojem mogla doprinijeti stvaranju boljeg svijeta i kako?
- Koji bi, prema Vašemu mišljenju, bio najbolji način edukacije i podizanja svijesti o pitanjima okoliša i održivosti? (*npr. rasprave, učenje kroz rad, praktične aktivnosti, radionice, predavanja, igre, čitanje, terenske posjete...*)

Za kraj, htjela bih vidjeti...

- Na koje izazove nailazite pri organizaciji aktivnosti povezanih s održivim razvojem?
- Postoje li osobe koje se protive ovakvim aktivnostima? Tko su te osobe? (*npr. roditelji, neki izviđački voditelji...*)
- Dobivate li i iz kojih izvora podršku u svojem radu?

- Uključujete li i lokalnu zajednicu u aktivnosti koje provodite? Na koji način?

Želite li nešto dodatno prokomentirati u vezi održivog razvoja u izviđaštvu što smatrate važnim, a da nije bilo pokriveno prethodnim pitanjima?

Stigli smo do kraja našeg razgovora. Još jednom Vam se zahvaljujem na odvojenom vremenu i sudjelovanju u ovom istraživanju. Ukoliko Vas budu zanimali rezultati, mogu Vam poslati na mail adrese Vaših udruga ili Vama osobno. Do viđenja i sretno u daljnjem radu!

Prilog 2. Popis članica Saveza izviđača Hrvatske (SIH)

Prema dostupnom popisu udruga (SIH, 2021), trenutno je 58 izviđačkih udruga članica SIH-a. Udruge dolaze iz 6 teritorijalnih regija odvojenih prema županijama:

Regija „Jug“ – Zadarska, Šibensko-kninska, Splitsko-dalmatinska, Dubrovačko-neretvanska

Regija „Zapad“ – Istarska, Primorsko-goranska, Ličko-senjska

Regija „Istok“ – Osječko-baranjska, Vukovarsko-srijemska, Brodsko-posavska, Požeško-slavonska, Virovitičko-podravska

Regija „Sjever“ – Međimurska, Varaždinska, Koprivničko-križevačka, Krapinsko-zagorska

Regija „Centar“ – Sisačko-moslavačka, Bjelovarsko-bilogorska, Zagrebačka, Karlovačka

Regija „Zagreb“ – udruge s područja Grada Zagreba

Popis udruga:

1. Turopoljska udruga skauta „TUR“
2. Odred izviđača „Sjever-jug“
3. Udruga izviđača „Zarus“
4. Odred izviđača „Zelena patrola“ Rajić
5. Odred izviđača Javor
6. Izviđački klub „Javor“ Osijek
7. Udruga katoličkih izviđača „Jarmina“
8. Odred izviđača „Požega“
9. Odred izviđača pomoraca „Brodosplit“
10. 28. Samostalna družina izviđača „Dubrava“
11. Odred izviđača pomoraca „Uljanik“
12. Odred izviđača „Hrvatsko Zagorje“
13. Odred izviđača „Sirius“
14. Odred izviđača „Trogir“
15. Odred izviđača „Ludbreg“
16. Odred izviđača pomoraca „Kantrida“
17. Udruga skauta „Savski gaj“
18. Odred izviđača „Kamengrad“
19. Odred izviđača pomoraca „Jadran“
20. Odred izviđača „Lepoglava“

21. Odred izviđača „Siniša Pavković"
22. Odred izviđača „Dabar"
23. Odred izviđača „3. maj"
24. Udruga izviđača „Omiš"
25. Odred izviđača „Kalnik"
26. Udruga izviđača „Dugi Rat"
27. Skautski klub „Split"
28. Odred izviđača „Samobor"
29. Odred izviđača „Vladimir Nazor" I
30. XV samostalna družina izviđača „Tornado"
31. Družina izviđača „Golub mira"
32. Odred izviđača „Jarun"
33. Odred izviđača „MP"
34. Odred izviđača „Plavi pingvin"
35. Odred izviđača „N. B. Đebo"
36. Izviđački odred „Eucalyptus"
37. Odred izviđača „Plamen"
38. Klub „Malpaga"
39. Izviđački odred „Veternica"
40. Odred izviđača „Bilogorci"
41. Udruga izviđača porječana „Mihaljevica"
42. Udruga izviđača „Slavonski hrast"
43. Odred izviđača „Klasje"
44. Odred izviđača „Suncokret"
45. Odred izviđača „Vinkovci"
46. Skautski klub „Meje"
47. Skautski klub „Marjan"
48. Udruga skauta „Sveti Juraj"
49. Odred izviđača „Primorje"
50. Odred izviđača „Istra"
51. Odred izviđača „Okić"
52. Savez izviđača Rijeke
53. Odred izviđača pomoraca „Spinut"
54. Splitski skautski zbor

55. Odred izviđača „Chvor“
56. Odred izviđača „Borongaj“
57. Odred izviđača „Sljeme“
58. Odred izviđača Tri rijeke Sisak

INFORMIRANI PRISTANAK SUDIONIKA

za sudjelovanje u kvalitativnom istraživanju za potrebe pisanja diplomskog rada *Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj u izviđaštvu*

Istraživačica: Nikolina Ćurić

Institucija: Filozofski fakultet u Rijeci, Odsjek za pedagogiju

Opis procesa istraživanja:

U svrhu prikupljanja podataka potrebnih za realizaciju cilja i svrha istraživanja o odgoju i obrazovanju za održivi razvoj u izviđaštvu, provodi se istraživanje metodom polustrukturiranog intervjua u planiranom trajanju od 45 minuta. Intervjui se provode s predsjednicima/cama izviđačkih skupina na području Republike Hrvatske iz svih regija. Radi potrebe analize podataka, razgovor će se snimati i pohraniti na sigurno mjesto pod šifrom koju će biti nemoguće povezati sa stvarnim sudionikom/icom istraživanja.

Mogući rizici i dobici:

Rizik ovog istraživanja sastoji se u tome da određena pitanja potaknu emocionalne reakcije sudionika/ica istraživanja. Ne postoji direktan (osobni) dobitak, međutim, rezultati ovog istraživanja mogu pridonijeti boljem razumijevanju iskustava predsjednika/ca izviđačkih skupina o provedbi odgoja i obrazovanja za održivi razvoj.

Pravo na odbijanje i odustajanje:

Kao što ste slobodno odabrali sudjelovati u istraživanju, također ste slobodni odustati u bilo kojem trenutku. Možete odbiti odgovoriti na pitanja na koja ne želite dati odgovor bez potrebe dodatnih obrazloženja.

Povjerljivost:

Sve informacije koje podijelite tijekom intervjua ostaju povjerljive. Odgovori sudionika/ica analizirat će se i prezentirati pod šiframa koje se neće moći povezati s Vašim stvarnim identitetom. Snimke razgovora biti će dostupne isključivo istraživačici, dok će nakon

transkribiranja intervjua sudionika/ica i kodiranja imena sudionika/ica, snimke intervjua biti trajno izbrisane s uređaja.

Dostupni izvori informacija:

Ukoliko imate kakvih pitanja smatrajte se slobodnima u bilo kojem trenutku postaviti pitanje. Ukoliko ćete imati dodatnih pitanja nakon intervjua možete kontaktirati istraživačicu na sljedeću e-mail adresu:

ncuric@student.uniri.hr

AUTORIZACIJA:

Pročitao/la sam i razumio/la ovaj informirani pristanak te pristajem sudjelovati u ovom istraživanju.

Datum: _____

Potpis istraživačice:

Potpis sudionika:

Nikolina Čund

Informirani pristanak potpisan je u dva istovjetna primjerka od kojih jedan pripada sudioniku/ici, a drugi istraživačici.